

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Diplomová práce

2017

Tomáš Kolomazník

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Tomáš Kolomazník

**Bariéry dalšího vzdělávání nezaměstnaných
z hlediska věku ohrožených na trhu práce**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Bc. Tomáš Kolomazník**

Vedoucí práce: **doc. Milan Tuček, prom. mat., CSc.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

KOLOMAZNÍK, Tomáš. *Bariéry dalšího vzdělávání nezaměstnaných z hlediska věku ohrožených na trhu práce*. Praha, 2017. 83 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. Milan Tuček, prom. mat., CSc.

Anotace (abstrakt)

Diplomová práce „Bariéry dalšího vzdělávání nezaměstnaných z hlediska věku ohrožených na trhu práce“ zkoumá bariéry vzdělávání v České republice u skupin nezaměstnaných ve věku 15–25 let a 50–64 let, které jsou často označovány jako znevýhodněné na trhu práce. Obě věkové skupiny se vyznačují nízkou mírou účasti na dalším vzdělávání, zároveň mají velmi specifické potřeby a problémy. Cílem této práce je identifikovat nejčastější bariéry ve vzdělávání obou skupin, zjistit, jaké jsou mezi nimi rozdíly a prozkoumat jejich sociodemografické prediktory. Pro statistickou analýzu byla využita data z výzkumu Kooperace realizovaného Fondem dalšího vzdělávání. V první části jsou vymezeny pojmy další vzdělávání, osoby ohrožené na trhu práce a představeny různé koncepty bariér ve vzdělávání. Dále jsou v práci představeny nejdůležitější výzkumy dalšího vzdělávání realizované v ČR. V praktické části bylo prozkoumáno sedm dimenzí bariér, kterými jsou nedostatek sebevědomí, nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání, nedostatek časových možností, nízká osobní priorita dalšího vzdělávání, finanční bariéra, nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání a preference praxe oproti vzdělávání. Při srovnání dvou věkových skupin se ukázalo, že u nezaměstnaných ve věku 50–64 let je větší bariérou nízké sebevědomí, osobní priorita dalšího vzdělávání a nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání. Naopak preference praxe oproti vzdělávání je větší bariérou u nezaměstnaných ve věku 15–25 let. Dále jsou podrobně analyzovány sociodemografické prediktory jednotlivých dimenzí bariér a vliv těchto bariér na účast v dalším vzdělávání.

Abstract

The thesis "Barriers to continuing education of the unemployed in the age groups endangered in the labor market" examines the barriers to continuing education in unemployed groups of age 15-25 and 50-64 in the Czech Republic, both of which are often referred to as disadvantaged in the labor market. These age groups are characterized by a low rate of participation in continuing education, while having very specific needs and problems. The aim of this work is to identify the most frequent barriers in the education of the above-mentioned groups, to find out the differences between them and to explore their sociodemographic predictors. For the statistical analysis, data from the Kooperace research conducted by the Fund of Further Education was used. The first chapter defines the concepts of adult education, disadvantaged groups in labor market and introduces different concepts of barriers to education. Furthermore, the most important surveys of adult education in the Czech Republic are presented. In the methodological chapter, seven barrier dimensions have been examined, such as lack of self-confidence, insufficient relevance of adult education supply, lack of time, low personal priority of education, financial barrier, insufficient awareness of educational opportunities and preference of work experience versus continuing education. Comparing the two age groups, the results show low level of self-confidence, low personal priority of education and insufficient awareness of educational opportunities are more present in the group aged 50-64. On the contrary, the preference of practice versus education is a greater barrier in the group aged 15-25. Moreover, the sociodemographic predictors of individual dimensions of barrier and the impact of these barriers on participation in adult education are analyzed in detail.

Klíčová slova

další vzdělávání, vzdělávání dospělých, bariéry, nezaměstnaní, znevýhodněné skupiny, kvantitativní výzkum, lineární regresní analýza

Keywords

adult education, barriers, unemployed, disadvantaged groups, quantitative research, linear regression analysis

Rozsah práce: 126 929 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 5. 2017

Tomáš Kolomazník

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce, Doc. Milanovi Tučkovi, prom. mat., CSc. za jeho konstruktivní kritiku a cenné rady. Dále bych chtěl poděkovat Fondu dalšího vzdělávání za poskytnutí datových souborů a kolegům z téže organizace za sdílení svých cenných zkušeností a znalostí.

Institut sociologických studií
Teze diplomové práce

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Předpokládaný název práce: Bariéry dalšího vzdělávání specifické pro skupiny z hlediska věku ohrožené na trhu práce

Autor práce: Bc. Tomáš Kolomazník

Konzultant: doc. Milan Tuček, prom. mat., CSc.

Námět práce, formulace a vstupní diskuse poznávacího problému

Jedním z účinných a často diskutovaných nástrojů politiky zaměstnanosti je další, zejména profesně zaměřené odborné vzdělávání. Vzhledem ke vzrůstajícím nárokům na specializaci a mobilitu pracovních sil, které jdou ruku v ruce se zvýšenou potřebou neustálého rozvíjení a doplňování kompetencí, se celoživotní vzdělávání stává standardem pro uplatnitelnost na trhu práce. Pro řadu lidí však existuje řada bariér znesnadňujících tento stále samozřejmější proces. Tato práce se zaměří na bariéry vzdělávání dospělých, které jsou specifické pro určité věkové kategorie, zejména pak pro skupiny označované jako ohrožené na trhu práce. Podle aktuální strategie politiky zaměstnanosti (Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020) jsou, s ohledem na věk, těmito ohroženými skupinami zejména mladí do 25 (potažmo 30) let a osoby v předdůchodovém věku 55–64 let. Cílem práce tak bude zkoumání specifických bariér dalšího vzdělávání ekonomicky aktivních členů v těchto věkových kategoriích.

Předpokládané metody zpracování a předběžná struktura práce

V první části práce bude věnován prostor pro představení základních pojmů a konceptů jako jsou další profesní vzdělávání, celoživotní učení, age management a přehledu nejdůležitějších dosavadních poznatků o bariérách v oblasti dalšího vzdělávání, opatřeních a nástrojích jeho podpory na národní úrovni. Pozornost bude věnována i motivaci ke vzdělávání, jejíž nedostatek je jednou z nejdůležitějších bariér.

Teoretické poznatky budou doplněny o detailní analýzu rozsáhlého kvantitativního šetření na téma bariéry, motivace a potřeby v oblasti dalšího vzdělávání, které na přelomu roku 2014 a 2015 provedl Fond dalšího vzdělávání. Jedná se o nejaktuálnější data, která jsou k této problematice na národní úrovni dostupná a zatím nebyla nikde publikována. Zjištění z této analýzy budou komparována s výsledky z jiných výzkumů věnujících se problematice vzdělávání dospělých (AES, PIAAC) a doplněna o data pořízená vlastním kvalitativním výzkumem. Ten bude zaměřen především na interpretaci výsledků analýzy kvantitativních dat a jejich zasazení do širšího kontextu. Výsledná syntéza tak poskytne komplexní vhled do problematiky bariér v dalším vzdělávání vybraných skupin na trhu práce.

Orientační seznam literatury

MŠMT. 2001. Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ISBN 80-211-0372-8

DONATH-BURSON-MARSTELLER. 2009. Vzdělávání dospělých v ČR: Průzkum vnímání problematiky vzdělávání dospělých odbornou a laickou veřejností [online].

Dostupné z:

http://www.msmt.cz/uploads/Dalsi_vzdelavani/Zprava_z_pruzkumu_o_vzdelavani_dospelych.pdf

RABUŠIC, L. Vzdělávání dospělých v předseniorském a seniorském věku. Sborník prací Studia Paedagogica, FF MUNI, U11, ročník 2006, ISBN 80-210-4143-9.

MELICHAROVÁ, R. Motivace starších dospělých k účasti na celoživotním učení.

Diplomová práce. FF UK, Katedra andragogiky a personálního řízení, 2010.

MUŽÍK, Jaroslav. Didaktika profesního vzdělávání dospělých. Plzeň: Fraus, 2005, 204 s. ISBN: 978-80-7238-220-9.

Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. MPSV ČR, 2014.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC. Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 340 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

Vzdělávání dospělých: specifické výstupy z Adult Education Survey. Praha: ČSÚ, 2013. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/3313-13>

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	2
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
1.1. DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ	4
1.2. OHROŽENÉ SKUPINY NA TRHU PRÁCE	6
1.3. BARIÉRY VE VZDĚLÁVÁNÍ	7
2. VÝZKUMY DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	11
3. PRAKTICKÁ ČÁST A JEJÍ METODOLOGIE	18
3.1. CÍLE A PŘÍNOSY DIPLOMOVÉ PRÁCE	18
3.2. VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	19
3.3. POUŽITÉ ZDROJE DAT	20
3.4. SBĚR DAT A MOŽNÉ ALTERNATIVY	23
3.5. PROMĚNNÉ	25
3.6. ANALYTICKÉ POSTUPY	26
3.7. ETICKÉ ZÁSADY	27
4. VÝSLEDKY	29
4.1. BARIÉRY V DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ	29
4.1.1. Nedostatek sebevědomí	31
4.1.2. Nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání	34
4.1.3. Nedostatek časových možností	37
4.1.4. Nízká osobní priorita vzdělávání	40
4.1.5. Finanční bariéra	43
4.1.6. Nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání	46
4.1.7. Preference praxe oproti vzdělávání	50
4.2. ÚČAST NA DALŠÍM VZDĚLÁVÁNÍ	51
4.2.1. Prediktory účasti na dalším vzdělávání u osob ve věku 50–64 let	52
4.2.2. Prediktory účasti na dalším vzdělávání u osob ve věku 15–25 let	54
4.3. VÝSLEDKY VE VZTAHU K HYPOTÉZÁM	55
ZÁVĚR	57
SUMMARY	60
POUŽITÁ LITERATURA	63
SEZNAM ZKRATEK	67
SEZNAM PŘÍLOH	68

Úvod

Tématem této diplomové práce jsou bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných dospělých ve specifických věkových skupinách. Právě další vzdělávání, tj. vzdělávání v dospělosti, po opuštění školského systému (více v kapitole 1.1.), zejména profesně zaměřené, je jedním z účinných a často diskutovaných nástrojů politiky zaměstnanosti. Vzhledem ke vzrůstajícím nárokům na specializaci a mobilitu pracovních sil, které jdou ruku v ruce se zvýšenou potřebou neustálého rozvíjení a doplňování kompetencí, se celoživotní vzdělávání, tedy i vzdělávání v dospělosti, stává standardem pro uplatnitelnost na trhu práce. Efektivnímu využívání nástrojů dalšího vzdělávání však překáží řada bariér. U některých společenských skupin pak dochází ke kumulaci celé řady překážek v dalším vzdělávání, což je staví do značně nevýhodné výchozí pozice při hledání a udržení perspektivního pracovního místa. Z hlediska věkových kategorií jsou jako skupiny ohrožené nebo znevýhodněné na trhu práce označovány zejména mladí do 25 (případně do 30) let, nejčastěji absolventi bez praktických pracovních zkušeností, a osoby v předdůchodovém věku 50–64 let.¹

Na podporu dalšího vzdělávání byla v poslední dekádě orientována celá řada projektů, nejčastěji financovaných prostřednictvím Evropského sociálního fondu (dále ESF), obvykle však u nich chybí návazná opatření, jež by ozkoušené nástroje zaváděla na systémové úrovni a dosáhla tak jejich dlouhodobé udržitelnosti. Jedním z relativně nových, systémově zavedených nástrojů, s potenciálem pro dlouhodobé využití, je Národní soustava kvalifikací (dále NSK). Ta je ukotvena v zákonu č. 179/2006 Sb. o uznávání výsledků dalšího vzdělávání a má sloužit jako rámec pro další vzdělávání v České republice. Kromě zavedení kvalifikačních standardů, úzce napojených na rekvalifikace, umožňuje systém NSK zájemcům získat státem garantované osvědčení o kompetencích, které si osvojili nad rámec školního vzdělání. Ne všechny skupiny na trhu práce však mají stejný potenciál na využívání tohoto nástroje a zároveň pro ně

---

¹ Tzv. skupinám ohroženým na trhu práce věnuje zvláštní pozornost např. aktuální národní Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020.

v českém prostředí nemusí existovat jiné vhodné alternativy, k nimž by měli na systémové úrovni, tedy zakotvením v zákonu, zajištěn přístup.

Na poli empirického výzkumu nebylo doposud specifickým problémům a potřebám v oblasti vzdělávání uvedených skupin věnováno příliš pozornosti. Výzkumy dalšího vzdělávání a jeho bariér jsou zpravidla orientovány na celé dospělé populace, od nichž se však nezaměstnaní ve znevýhodněných věkových skupinách významně liší, a to svou účastí na vzdělávání i specifickými problémy a potřebami s nimi souvisejícími. Cílem této práce je proto identifikovat a popsat hlavní bariéry ve vzdělávání výše popsaných skupin a dále určit sociodemografické prediktory těchto bariér a míru jejich vlivu. Poslední část bude zaměřena na vliv jednotlivých bariér na účast v dalším vzdělávání. Z tohoto důvodu byly jako hlavní výzkumné otázky určeny následující: 1) Jaké jsou v České republice nejčastější bariéry v dalším vzdělávání nezaměstnaných osob ve věkových skupinách 15–25 let a 50–64 let? 2) Jak se tyto bariéry u uvedených skupin liší z hlediska dalších sociodemografických ukazatelů, jako jsou pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa bydliště, příjmu domácnosti a z hlediska délky nezaměstnanosti? 3) Jaký mají zjištěné bariéry vliv na účast v dalším vzdělávání? K dosažení cílů této diplomové práce byla jako hlavní zdroj využita data z výzkumu Kooperace, realizovaného Fondem dalšího vzdělávání v letech 2014–2015.

První část práce je věnována vymezení stěžejních pojmů a konceptů, které prostupují celým textem. Kromě pojmů další vzdělávání a ohrožené či znevýhodněné skupiny na trhu práce jsou zde představeny základní koncepty bariér ve vzdělávání. Další část práce představuje nejdůležitější národní a mezinárodní výzkumy v oblasti vzdělávání dospělých, včetně jejich nejdůležitějších zjištění s ohledem na předmět zájmu této práce. Následující kapitola se věnuje různým aspektům praktické části a její metodologii. Kromě cílů práce a výzkumných hypotéz jsou zde popsány použité zdroje dat, jejich možné alternativy, použité proměnné a analytické postupy. Závěrečná kapitola je věnována výsledkům analytické části. Její první část je zaměřena na jednotlivé typy bariér v dalším vzdělávání a jejich srovnání u vybraných věkových skupin nezaměstnaných. Dále jsou popsány výsledky lineárních regresních modelů pro jednotlivé dimenze bariér a jejich sociodemografické prediktory. Poslední část je představuje výsledky logistické binární regrese, použité ke zkoumání vlivu různých bariér na účast v dalším vzdělávání. V samém závěru je pak shrnutí celého textu.

1. Teoretická východiska

Pro další kapitoly této práce je nutné alespoň stručně představit a jednoznačně vymezit základní pojmy, zejména další vzdělávání, skupiny ohrožené na trhu práce a bariéry ve vzdělávání, které představují stěžejní koncepty, jež budou čtenáře provázet v průběhu celé této práce.

1.1. Další vzdělávání

Přestože se může zdát, že pojem další vzdělávání je možné osvětlit jednoduchou definicí, který stanovuje, že jde o vzdělávání v dospělosti, je tento koncept poněkud složitější a vyžaduje podrobnější operacionalizaci, aby nedocházelo k zavádějícím interpretacím. Kromě účastníků vzdělávání, v tomto případě dospělých osob, je totiž pro správné chápání pojmu další vzdělávání důležité, v jakém vzdělávacím systému a životní etapě jedince se odehrává. Z tohoto pohledu je další vzdělávání komplementární složkou vzdělávání počátečního, vůči kterému se zároveň vymezuje.

Dle metodologie vypracované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) ve Strategii celoživotního učení probíhá počáteční vzdělávání v mladém věku, zároveň je po ukončení (nejen povinné) školní docházky zakončeno vstupem na trh práce nebo zařazením jedince mezi ekonomicky neaktivní obyvatele² (MŠMT, 2007: 7).

Samotný akt vstupu na trh práce je tedy důležitým milníkem pro přechod od počátečního vzdělávání ke vzdělávání dalšímu (CEDEFOP, 2014: 18). Z tohoto vymezení vyplývá širší definice, jíž používá např. Evropská komise, chápající další vzdělávání jako vzdělávání realizované po ukončení počátečního vzdělávání, které vede k získávání nových znalostí a dovedností. To může probíhat ve školních zařízeních (sekundárních či terciárních) i nemusí, musí však splňovat podmínku, že k němu došlo až po opuštění počátečního vzdělávání (NRDC, 2010: 6).

Obě tyto složky, počáteční a další vzdělávání, dohromady tvoří systém celoživotního učení. Ten se skládá ze všech vzdělávacích aktivit realizovaných v průběhu života vedoucích ke zlepšení znalostí, know-how, dovedností, kompetencí

---

² Např. dle metodiky Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 jsou za ekonomicky neaktivní osoby považováni „nepracující důchodci, ostatní nepracující osoby s vlastním zdrojem obživy, nepracující žáci, studenti a učni, osoby v domácnosti, děti předškolního věku a ostatní závislé osoby“ (ČSÚ 2011).

a/nebo kvalifikací z osobních, společenských či pracovních důvodů (NRDC, 2010). Důvodem pro používání pojmu celoživotní učení (namísto celoživotní vzdělávání) je akcentování neorganizovaných vzdělávacích aktivit, jež také zahrnuje. V rámci konceptu celoživotního učení lze dále rozlišovat formální vzdělávání, zpravidla realizované ve školských vzdělávacích institucích, vedoucí k zisku formálního stupně vzdělání potvrzeného příslušným osvědčením. Dále zahrnuje neformální vzdělávání, které je také organizováno, nejčastěji soukromými vzdělávacími institucemi, školami, zaměstnavateli nebo neziskovými nestátními organizacemi. To zpravidla probíhá za dohledu profesionálního učitele či lektora, avšak nevede k dosažení formálního stupně vzdělání. Někdy bývá úspěšné absolvování takových aktivit zakončeno osvědčením o rekvalifikaci či absolvování kurzu, ale není to podmínkou. Poslední typem vzdělávacích aktivit je informální učení, jež neprobíhá organizovaně a systematicky, naopak spontánně, zpravidla ve volném čase, bez možnosti ověřit nabyté znalosti. Informální učení nebývá nijak institucionálně koordinované (MŠMT, 2007: 7–8).

Z předchozích odstavců je patrné, že může docházet k určitému překryvu počátečního a dalšího vzdělávání, např. pokud jedinec ukončí školní docházku, při vstupu na trh práce se stane ekonomicky aktivním³ (nezaměstnaným, zaměstnaným či osobou samostatně výdělečně činnou), ovšem později se zapíše do studia a opět se stane ekonomicky neaktivním se statutem studenta. V takovém případě není z uvedené definice zcela zřejmé, zda by další studijní aktivity spadaly do kategorie počátečního či dalšího vzdělávání. Např. Šerák a Dvořáková (2009: 27–28) pro takovou situaci používají termín školské vzdělávání dospělých, k němuž dochází po vstupu na trh práce a opětovnému návratu ke studiu.

Pro účely této práce, jejímž předmětem zájmu jsou převážně bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných osob, bude dalším vzděláváním, pokud nebude řečeno jinak, myšleno pouze vzdělávání dospělých ekonomicky aktivních osob, jež neprobíhá v rámci studijního programu, a nevede tudíž k zisku formálního stupně vzdělání. Vzhledem k obtížně uchopitelné oblasti informálního učení, které nebývá součástí systémových opatření na podporu zaměstnanosti, bude pozornost soustředěna

---

³ Např. dle metodiky Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 jsou za ekonomicky aktivní osoby považovány „všechny osoby představující pracovní sílu“, tedy osoby sebezaměstnané (zaměstnavatelé, osoby samostatně výdělečně činné a členové produkčních družstev), zaměstnané a nezaměstnané (ČSÚ 2015).

především na vzdělávání neformální, v praxi nejčastěji zastoupené vzdělávacími kurzy, rekvalifikačními kurzy, účastí na seminářích či workshopech a pracovními stážemi.

1.2. Ohrožené skupiny na trhu práce

Vzhledem k dynamice trhu práce, kde dochází k neustálým změnám v poptávce po pracovních silách a jejich kvalifikacích, existují skupiny obyvatel, jejichž výchozí pozice při hledání a udržení pracovního místa je komplikovanější. O těchto skupinách se často hovoří jako o znevýhodněných (viz Šimek 2010) či ohrožených na trhu práce, případně jako o ohrožených nezaměstnaností. Tyto skupiny obvykle spojuje stejná hodnota některého sociodemografického či socioekonomického znaku, např. věku, úrovně vzdělání, zdravotního stavu nebo etnické příslušnosti (Buchtová 2002: 109). Tyto skupiny se oproti populačnímu průměru vyznačují vyšší mírou nezaměstnaností⁴, jejich členové také častěji vykonávají hůře ohodnocené a celkově méně perspektivní práce.

Z hlediska věku jsou takto ohroženými skupinami zejména mladí do 25 (případně 30) let a osoby starší 50 (případně 55) let. V případě mladých se jedná nejčastěji o absolventy středních a vysokých škol, jimž obvykle v dosavadní životní dráze chybí pracovní zkušenost. Právě absence praktických zkušeností je jednoznačně znevýhodňuje oproti ostatním uchazečům o zaměstnání a pro zaměstnavatele může představovat i zvýšené náklady při jejich zaškolování. Pro řadu zaměstnavatelů může být překážkou při náboru takových uchazečů také představa, že nebudou mít základní pracovní návyky (Masná 2014: 15). Důkazem je i vysoká míra nezaměstnanosti, která na konci roku 2014 dosahovala ve věkové kategorii 15–25 let 15,9 % a výrazně tak převyšovala celkovou míru nezaměstnanosti v populaci České republiky, jež činila 6,1 % (ČSÚ 2015b).

Druhou z hlediska věku ohroženou skupinou jsou pak starší osoby ve věku nad 50 let. Ztráta zaměstnání může v předdůchodovém věku vést k výrazné ztrátě motivace

---

⁴ Pro účely této práce je využívána mezinárodně uznávaná definice nezaměstnaných osob dle metodiky ILO (International Labour Organisation). Podle ní jsou nezaměstnanými 15 leté a starší osoby, které jsou v rozhodný okamžik bez práce, hledají aktivně práci a jsou připraveny k okamžitému (nejpozději do 14 dnů) nástupu do práce. Nejedná se tedy o ekonomicky neaktivní osoby, jejichž typickými zástupci jsou např. děti v předškolním věku, žáci, učni a studenti, nepracující důchodci, osoby na mateřské či rodičovské dovolené (OECD Glossary of statistical terms 2017).

aktivně hledat další zaměstnání. Pro zaměstnavatele mohou být takoví uchazeči vzhledem ke kratší době odchodu do starobního důchodu nejistou investicí, zároveň mohou mít obavy o jejich výkonost z důvodu horší fyzické a zdravotní kondice. Starší osoby mohou být také méně ochotní měnit profesi, poohlížet se v oborech, s nimiž doposud neměly zkušenosti a v důsledku tak být méně flexibilní. Zejména v souvislosti s touto skupinou se často mluví o věkové diskriminaci, zejména v neziskovém sektoru se pomalu začínají prosazovat principy age managementu⁵. U této skupiny však není tak výrazným problémem samotná míra nezaměstnanosti. Ta se u skupiny ve věku 50–64 let dlouhodobě drží pod průměrnými hodnotami celé populace České republiky. Problematická je zde spíše nízká úroveň ekonomické aktivity. Zatímco v populaci ve věku 25–54 let byla v ČR v roce 2016 míra ekonomické aktivity 82 %, ve věku 55–64 bylo ekonomicky aktivních pouze 59 % (Eurostat 2017). Nižší míra ekonomické aktivity je samozřejmě z velké míry dána překročením hranice do starobních důchodů, zároveň však nezanedbatelná část starších osob využívá možnosti odchodu do předčasného důchodu, jako únikové strategie před nezaměstnaností. A to i za podmínek, které jsou pro ně ekonomicky nevýhodné. Kromě výpadku hlavního příjmu do rodinného rozpočtu navíc v takovém případě dochází k výraznému snížení starobního důchodu oproti částce, která by byla vyplácena v případě odchodu do důchodu ve standardním věku (Mazák 2015: 15). Podle údajů České zprávy sociálního zabezpečení se v roce 2015 pro předčasný důchod rozhodlo 30 % starobních důchodců. Při svém rozhodnutí jako důvody „často uvádějí ztrátu zaměstnání nebo delší nezaměstnanost v předdůchodovém věku bez vyhlídky na získání nové práce“ (ČSSZ 2016). Tyto důvody potvrzuje i výzkum Alternativy 50+ (2014), podle kterého odchází do předčasného důchodu jen velmi malá část osob dobrovolně. Největší část, tvořící 40 % celkového podílu osob v předčasném důchodu, se podle uvedeného výzkumu k tomuto kroku rozhodla z důvodu ztráty zaměstnání.

1.3. Bariéry ve vzdělávání

Koncepty bariér ve vzdělávání dospělých již od 60. let 20. století pracují se dvěma hlavními faktory: externími a interními bariérami (Malhotra et al 1999: 3). Za externí bariéry jsou považovány ty, které jsou více nebo méně vnějšího charakteru,

---

⁵ Konceptem age management, jakožto s přístupem k řízení lidských zdrojů s ohledem na jejich věk, se zabývá např. sdružení Alternativa 50+, o. p. s. nebo Age management, o. s. Pro více informací o problematice age managementu viz Age Management (Novotný 2015).

jednotlivec je zpravidla nedokáže kontrolovat. Příkladem externích bariér mohou být např. sluchové, zrakové či jiné zdravotní problémy, změny v životních, především rodinných a pracovních rolích, nebo vnější motivační faktory, např. pracovně orientovaná účast na workshopech. Na druhé straně interními bariérami jsou zpravidla chápány osobní postoje. Příkladem může být neschopnost nahlížet na vzdělávání z různých perspektiv, snaha o chápání nově naučeného v rámci „starých kategorií“, nepřijímání nových stimulů z důvodu přílišné soustředěnosti na jednu konkrétní oblast i z neúspěchu a obecně negativní postoje k učení a jeho hodnotě (Falasca 2011: 585–587).

Crossová (1992) základní koncept o dvou kategoriích rozšířila. Podle ní tak lze mluvit o třech samostatných faktorech bariér ve vzdělávání dospělých, a to o situačních, dispozičních a institucionálních. Situační bariéry představují soubor objektivních podmínek znemožňujících jedinci účast na dalším vzdělávání. V souvislosti s touto kategorií se nejčastěji zmiňují nedostatek času a finanční náklady spojené se vzděláváním. Mezi situační bariéry však patří i nutnost dojíždět, přílišná vzdálenost bydliště od místa konání kurzů, zdravotní indispozice a případně etnické bariéry (Žáčková 2009: 11). Mezi dispoziční (někdy uváděné jako osobnostní) bariéry, patří individuální postoje, názory a očekávání, jež nelze řadit mezi překážky objektivního rázu. Ty lze spojovat zejména s individuální motivací ke studiu, vzdělávání v dospělosti. Bariéry z poslední tzv. institucionální kategorie, jsou pak obvykle charakterizovány jako nesoulad nabídky dalšího vzdělávání a jeho poptávky ze strany potenciálních zájemců. Za takové bariéry lze považovat jednak nedostatečnou nabídku vhodných kurzů a nízkou kvalitu aktuální nabídky, tak i nedostatek informací o existující nabídce vzdělávacích kurzů.

Podle řady autorů je však typologizace bariér do pouhých tří kategorií příliš zjednodušující. Např. výzkum z roku 1994 přinesl zjištění, že lze rozlišovat šest samostatných dimenzí, mezi něž patří špatná zkušenost, institucionální důvody, nedostatek prostředků, nabídka vzdělání, poměr nákladů a přínosů a péče o děti (Malhotra et al 1999). Scanlan (1986), který analyzoval mnoho zahraničních studií o bariérách ve vzdělávání, došel k závěru, že existuje šest základních překážek v participaci na vzdělávání dospělých vyskytujících se víceméně univerzálně téměř v každé populaci a za většiny možných podmínek. Tyto kategorie označil jako osobní a

rodinné problémy, obavy z nákladů, pochyby o relevanci vzdělávacích možností, negativní vnímání hodnoty vzdělání, nedostatek motivace a nezáměr o vzdělávání a v neposlední řadě také nedostatek sebevědomí.

Jiný, tzv. psychosociální interakční model, pracuje s trochu jiným členěním. Podle něj ovlivňují míru účasti na vzdělávání čtyři základní typy bariér. Kromě situačních a institucionálních bariér rozlišuje také informační a psychosociální faktory (Darkenwald and Merriam 1982 in NCES 1998: 38). Koncept navazující na tři kategorie Crossové, akcentuje potenciální (obzvláště negativní) postoje učícího se k využitelnosti, vhodnosti a celkového požitku ze vzdělávacích aktivit, což je z části ovlivněno socioekonomickými faktory. V návaznosti na tuto teorii byla Darkenwaldem později vytvořena tzv. DPS-G škála (Deterrents to participation scale). Její později přepracovaná verze obsahuje šest základních faktorů bránících účasti na vzdělávání:

- 1) nedostatek sebevědomí,
- 2) nedostatečná relevance nabídky,
- 3) časové důvody,
- 4) nízká osobní priorita,
- 5) finanční důvody, a
- 6) rodinná a osobní omezení (NCES 1998: 38).

Ačkoliv existuje řada výzkumů bariér ve vzdělávání dospělých, neexistuje univerzálně používaná škála, pomocí které by se tyto bariéry měřily. Autoři různých studií se navíc neshodují na základních kategoriích bariér, jichž existuje celá řada. Pro účely této práce jsem se rozhodl vycházet z kategorií definovaných DPS-G škálou, které jsem upravil na základě poznatků ze studie Rabušicové a kol. (2008) o prostředí v České republice. Přesto je nutné podotknout, že o bariérách ve vzdělávání nezaměstnaných toho doposud nebylo příliš napsáno a vzhledem k jejich specifickým vlastnostem může být tato skupina na trhu práce výrazně vychýlena oproti celkové dospělé populaci. Pro účely této práce tak byly vytvořeny a analyzovány následující kategorie bariér ve vzdělávání:

- 1) nedostatek sebevědomí (spadá do kategorie dispozičních bariér)
- 2) nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání (je na pomezí situačních a institucionálních bariér)
- 3) nedostatek časových možností (spadá do kategorie situačních bariér)

- 4) nízká osobní priorita vzdělávání (spadá do kategorie dispozičních bariér)
- 5) finanční bariéra (spadá do kategorie situačních bariér)
- 6) nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání (spadá do kategorie institucionálních bariér)
- 7) preference praxe oproti vzdělávání (spadá do kategorie dispozičních bariér)

2. Výzkumy dalšího vzdělávání v České republice

Přestože není dalšímu vzdělávání výzkumníky v České republice věnována dostatečná pozornost, přesto bylo v posledních letech realizováno několik šetření, která se jím (vždy alespoň částečně) zabývají. Na tomto místě bych rád uvedl několik, z mého pohledu nejdůležitějších, výzkumů vzdělávání dospělých, jejichž výsledky mohou vhodně doplnit data z výzkumu Kooperace, jejichž analýzou se budu podrobněji zabývat. Nutno však dodat, že skupiny ohrožené na trhu práce, zejména pak jejich členové z řad nezaměstnaných, stojí u všech uvedených výzkumů na okraji zájmu, což podtrhuje fakt, že tato oblast je doposud velmi málo probádána.

Adult education survey

Adult education survey (dále AES) je šetření zaměřené na vzdělávání dospělé populace, které koordinuje Eurostat, v České republice ho zajišťuje Český statistický úřad (dále ČSÚ). Toto šetření proběhlo poprvé v letech 2011–2012, do budoucna jsou plánovány další vlny sběru dat se zhruba pěti letou periodicitou. V České republice obsahoval výběrový soubor více než 5300 domácností, v nichž bylo celkem metodou CAPI dotázáno 10 000 dospělých respondentů ve věku 18–64 let. Na mezinárodní úrovni je cílovou populací tohoto šetření realizovaného ve 30 evropských zemích, dospělá populace ve věku 25–64 let. Pro Českou republiku byla tato populace rozšířena o věkovou kategorii 18–24 let (ČSÚ 2015c).

Kromě účasti na dalším vzdělávání, zvláště u několika forem vzdělávání členěných do kategorií neformální, informální a jazykové vzdělávání, byly zjišťovány také překážky v účasti, způsob financování a spokojenost s absolvovaným vzděláváním. S ohledem na vzdělávání nezaměstnaných, je problematická absence rekvalifikací a vzdělávání prostřednictvím praktických stáží u zjišťovaných forem dalšího vzdělávání⁶. Právě tyto formy vzdělávání jsou jedněmi z klíčových nástrojů neformálního vzdělávání nezaměstnaných z věkových skupin ohrožených na trhu práce. Protože je cílovou populací AES celá dospělá populace, počet nezaměstnaných respondentů je přes poměrně veliký výběrový soubor, zvláště pokud se zajímáme pouze o vybrané věkové

---

⁶ V šetření AES byla v oblasti neformálního vzdělávání zjišťována účast v těchto aktivitách: kurzech, workshopech a seminářích, soukromých lekcích a zaškolení na pracovišti, u něhož však nebyly brány v potaz povinné vzdělávací aktivity jako je bezpečnost a ochrana zdraví při práci či požární ochrana (ČSÚ 2013: 41).

kategorie, nedostatečný pro potřeby pokročilé statistické analýzy. Výsledky šetření AES tak mohou poskytnout pouze informace o účasti na dalším vzdělávání a jejích bariérách v celé dospělé populaci ČR, Vzhledem k období, ve kterém byla sbírána data (v České republice v roce 2011), zvláště s ohledem na tehdy probíhající hospodářskou krizi, již navíc výsledky šetření nemusí příliš odpovídat současné situaci. Proto je vhodné k výsledkům šetření při přístupu s opatrností.

Podle výzkumu AES se v ČR v posledních 12 měsících před dotazováním, nějaké ze zjišťovaných neformálních forem dalšího vzdělávání účastnilo 32 % dospělé populace, přičemž se nejčastěji jednalo o vzdělávání formou kurzů, nejméně často naopak prostřednictvím soukromých lekcí (ČSÚ 2013: 42). Zatímco čistě z hlediska pohlaví se účast nelišila, výrazně rostla s výší dosaženého vzdělání, od 13 % u osob se základním vzděláním, až po 55 % u vysokoškolsky vzdělaných. Výrazné rozdíly byly zjištěny také ve věkových skupinách, z nichž nejvyšší účastí na dalším vzdělávání v rozmezí 39–41 % se vyznačovala široká střední kategorie 25–54 let. U mladší populace ve věku 18–24 let byla účast 32 % a u osob ve věku 55–64 let pouze 20 %. Z hlediska ekonomického postavení je vzhledem k tématu této práce zajímavé srovnání pracujících, z nichž se v posledním roce některého neformálního vzdělávání účastnilo 43 %, a nezaměstnaných, u nichž byla zjištěna pouze 20% účast (ČSÚ 2013: 39–40). Tyto výsledky potvrzují, že u nezaměstnaných osob v krajních věkových kategoriích dochází ke kumulaci vlivu více faktorů, díky nimž se vyznačují velmi nízkou účastí na vzdělávání.

Jak ukazuje tabulka 1, ze zjišťovaných důvodů, proč se dotazovaní nevzdělávali a ani nechtěli vzdělávat⁷, bylo zdaleka nejčastější odpovědí (ve 49 % případů), že se dotazovaný nepotřebuje vzdělávat. Na druhém místě s 18 % následovaly rodinné povinnosti spojené s nedostatkem času na vzdělávání, dále zdravotní důvody spojené s věkem (12 %). Jinak však odpovídali ti, kteří se chtěli účastnit, ale z nějakého důvodu se neúčastnili. U takových respondentů byly nejčastějšími bariérami rodinné povinnosti spojené s nedostatkem času (33 %), přílišné náklady (26 %) a nevyhovující čas konání výuky (18 %) (ČSÚ 2013: 147–149). Kompletní srovnání důvodů, proč se nevzdělávali, ve dvou skupinách s odlišným zájmem o vzdělávání, nabízí tabulka 1.

---

⁷ Zde je nutné podotknout, že otázka byla směřována na vzdělávací aktivity obecně. Nebylo rozlišeno, zda se jedná o formálního nebo neformálního vzdělávání.

Tabulka 1 Nejvýznamnější obtíže a důvody, se kterými se setkali neúčastníci (%)

	<i>Nechtěl/a se účastnit</i>	<i>Chtěl/a se účastnit</i>
nepotřebuje další vzdělávání	47,5	-
rodinné povinnosti (nedostatek času)	17,1	33,2
vzdělávání bylo příliš nákladné	2,9	25,8
nevyhovující čas konání výuky	3,3	17,7
nebyla k dispozici vhodná vzdělávací aktivita	4,0	12,0
jiné osobní důvody	11,2	11,8
nevyhovující lokalita výuky	0,6	11,5
nedostatek podpory zaměstnavatele	1,6	11,4
zdravotní důvody, důvody spojené s věkem	10,7	10,5
nesplňoval nezbytné (kvalifikační) předpoklady	0,9	9,8

Pozn.: respondenti mohli vybírat více možností

Zdroj: ČSÚ 2013, vlastní zpracování

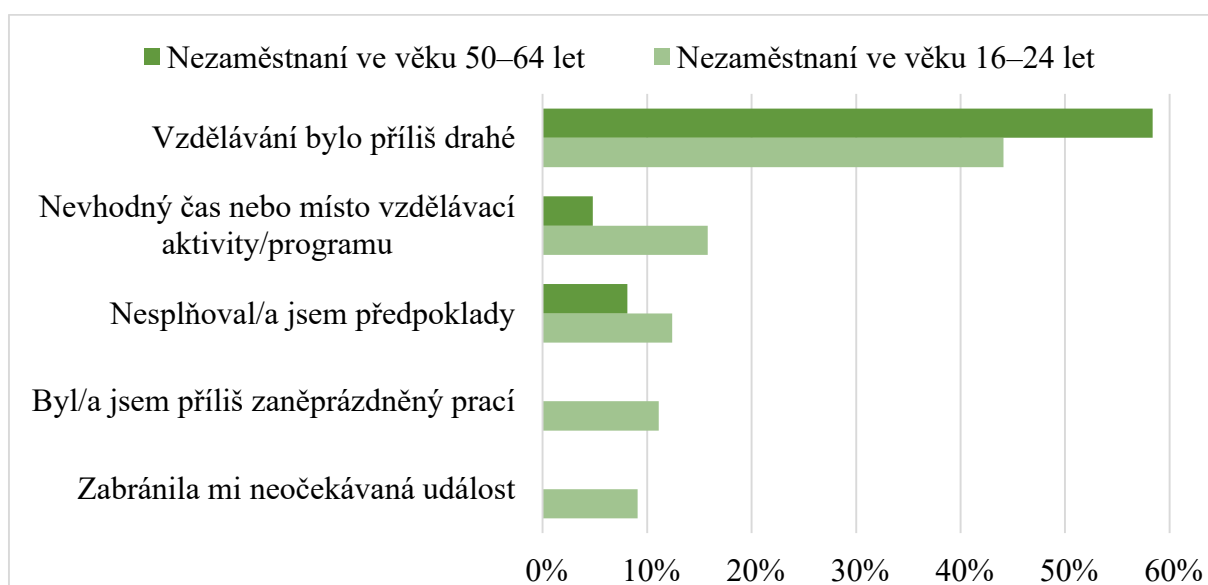
Programme for International Assessment of Adult Competencies

Programme for International Assessment of Adult Competencies (dále PIAAC) je velké mezinárodní šetření organizované OECD. Zaměřené je především na mapování funkční gramotnosti dospělé populace. Ta je rozlišována na oblast čtenářskou, matematickou a schopnost řešení problémů při práci s informačními technologiemi. Cílovou populací výzkumu PIAAC byla dospělá populace ve věku 16–65 let. Sběr dat, který v letech 2011–2013 probíhal ve 32 zemích, byl zajištěn metodou CAPI. V České republice bylo tímto způsobem dotázáno více než 6100 respondentů (Straková et al. 2013: 3).

Kromě testů funkční gramotnosti byly součástí výzkumu PIAAC také dotazníky zaměřené na počáteční a další vzdělávání. Z oblasti dalšího vzdělávání byla zjišťována

účast v posledních 12 měsících, celkový čas věnovaný těmto aktivitám, motivace a bariéry ve vzdělávání i způsob jeho úhrady. Z hlediska forem dalšího vzdělávání, které jsou klíčové pro práci s nezaměstnanými, však byly ve výzkumu PIAAC nevhodně vybrány zjišťované formy vzdělávacích aktivit. Ty byly rozlišovány na „korespondenční vzdělávání nebo vzdělávání prostřednictvím internetu, pracovní školení či školení vedené nadřízenými či kolegy, semináře a workshopy, další kurzy či soukromé hodiny“. Tyto kategorie neumožňují sledovat účast na rekvalifikacích či vzdělávání pomocí praktických stáží. Pro účely diplomové práce je však zajímavá otázka na nejdůležitější důvod, který respondentovi zabránil ve studiu či dalším vzdělávání, v případě, že měl zájem účastnit se nějakého vzdělávání, ale nakonec se ho neúčastnil. Nedostatkem šetření je však malý počet nezaměstnaných respondentů z ohrožených skupin, v kategorii do 25 let jich bylo 87, u starších osob těmto kritériím odpovídalo zhruba 83 respondentů. Druhým nedostatkem je, že uvedená otázka nijak nerozlišovala počáteční a další vzdělávání, u nichž se motivace, ale i důvody neúčasti mohou značně lišit.

Graf 1 Nejčastější důvody, které zabránilly ve studiu či dalším vzdělávání

Zdroj: PIAAC 2013, vlastní zpracování. N = 170 (87 nezaměstnaných ve věku 16–24 let, 83 nezaměstnaných ve věku 50–64 let)

Z výsledků PIAAC vyplývá, že obě věkové skupiny nezaměstnaných osob se shodují na třech nejčastějších důvodech, které jim zabránilly v účasti na vzdělávání. Přestože u obou skupin bylo zdaleka nejčastěji uváděným důvodem, že vzdělávání je

příliš drahé (uvedlo 58 % osob starších 50 let, 44 % osob do 25 let), u starší věkové skupiny téměř absentovaly jiné důvody. Pouze 8 % uvedlo jako důvod své neúčasti na vzdělávání nesplněné předpoklady a 5 % nevhodné místo nebo čas vzdělávací aktivity či vzdělávacího programu. U nezaměstnaných ve věku 16–24 let byl druhým nejčastějším důvodem nevhodný čas nebo místo (16 %), o něco méně časté (12 %) byly nesplněné předpoklady. Oproti starší věkové skupině pak byly u nezaměstnaných ve věku do 25 let zastoupeny také důvody jako přílišné zaneprázdnění prací⁸ (11 %) a neočekávané události (9 %).

Labour force survey

V oblasti výzkumu dalšího vzdělávání nelze opomenout ani největší pravidelně opakované výběrové šetření Labour force survey (dále LFS), česky nazývané Výběrové šetření pracovních sil (dále VŠPS). Toto šetření probíhá opakovaně každé tři měsíce, dle rozhodnutí Rady EU je povinné pro všechny členské země Evropské unie a zaměřené je především na trh práce (EUR-lex 2015a). V České republice má toto šetření na starost Český statistický úřad, od roku 2002 je kvůli možnosti mezinárodního srovnávání sladěno s metodikou Eurostatu, který šetření LFS koordinuje (Eurostat 2015a). Dotazovány jsou při něm celé domácnosti, respektive všichni členové domácností starší 15 let. Výběrový soubor o velikosti zhruba 50 000 respondentů (pouze v ČR) umožňuje srovnávat nejen obyvatelstvo na národní úrovni (NUTS 1), ale do jisté míry též jednotlivé regiony (NUTS 2).

Jedním z tematických bloků, které jsou provázané s hlavním předmětem tohoto šetření, trhu práce, je i další vzdělávání. Ne zcela dostatečná je však míra detailu, se kterou se v tomto šetření k dalšímu vzdělávání přistupuje. V rámci VŠPS je totiž zjišťována pouze účast na některé z aktivit neformálního vzdělávání (konkrétně kurz, seminář, workshop nebo soukromá lekce s lektorem) v posledních čtyřech týdnech a celkový počet hodin strávených těmito aktivitami v daném referenčním období (ČSÚ 2014). Proto VŠPS poskytuje pouze základní informaci o účasti na dalším vzdělávání bez možnosti rozlišit, o jaké konkrétní aktivity se jednalo. Z pokynů pro tazatele navíc

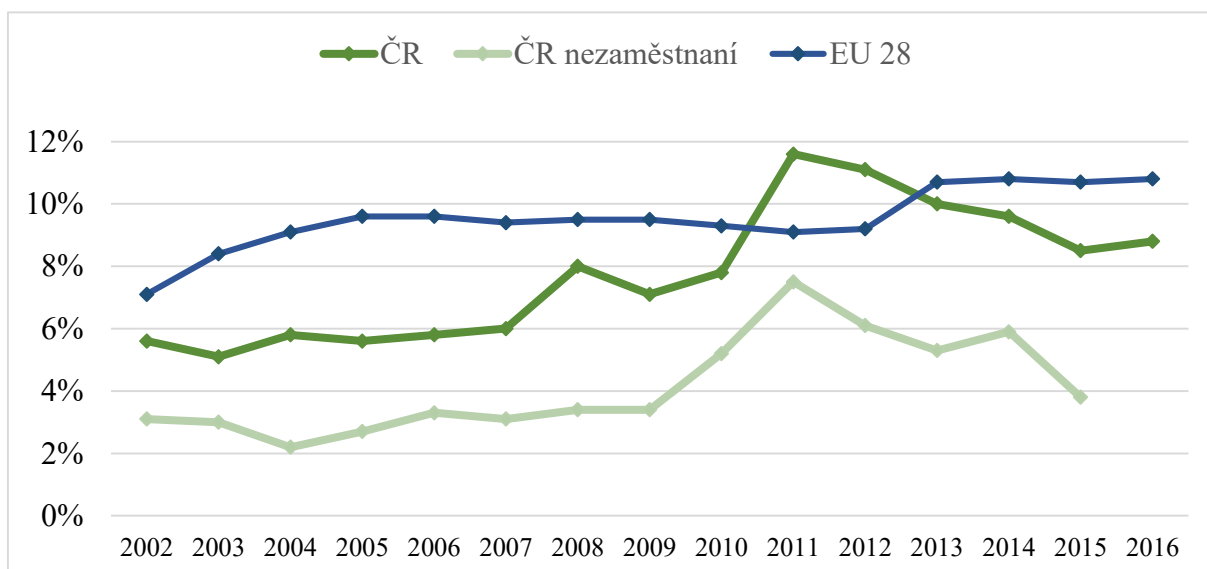
---

⁸ Ačkoliv se jedná pouze o osoby v současné době nezaměstnané, otázka na důvody neúčasti na vzdělávání byla směřována na období posledních 12 měsíců, v průběhu kterého se ekonomický status respondentů mohl proměňovat. Z odpovědí lze soudit, že část respondentů byla ve sledovaném období alespoň po nějakou dobu zaměstnaná.

není zřejmé, zda je za neformální vzdělávací aktivitu považována např. pracovní stáž, rozhodnutí o zařazení takové vzdělávací aktivity pak záleží na individuálním posouzení tazatele.

VŠPS je tak vzhledem k tématu diplomové práce vhodné především pro sledování dlouhodobého vývoje účasti na vzdělávání, bez možnosti rozlišení počátečního či dalšího vzdělávání. Longitudinální a pravidelně realizovaný výzkum tak umožňuje, byť nepřímo, i zkoumání vnějších systémových bariér např. v souvislosti s finanční, potažmo hospodářskou krizí. Jak ukazuje graf 1, mezi roky 2009–2013 došlo k výrazným změnám v účasti na vzdělávání a odborné přípravě dospělé populace v České republice. Zatímco v roce 2009 se v posledních čtyřech týdnech před dotazováním účastnilo některé vzdělávací aktivity 7 % osob ve věku 25–64 let, v roce 2011 vzrostla tato míra téměř na 12 %, od té doby postupně klesá na původní hodnoty. Zajímavé je, že na celoevropské úrovni (přesněji EU28) tento trend není patrný. K výraznému zvýšení míry účasti na dalším vzdělávání, byť ne tak velikému jako v České republice mezi roky 2009 a 2011, došlo až mezi lety 2012 a 2013, tedy v závěrečné fázi hospodářské krize. Dle grafického srovnání je patrné, že míra účasti na vzdělávání a odborné přípravě je v České republice výrazně méně stabilní než na celoevropské úrovni. Radikální zvýšení míry účasti na dalším vzdělávání v ČR v období hospodářské krize však značí vyšší důraz na využívání dalšího vzdělávání jako nástroje zvyšování zaměstnanosti a zaměstnatelnosti. Přesto je, při srovnání celé dospělé populace a osob nezaměstnaných, zřejmé, že účast na vzdělávání je u nezaměstnaných v ČR trvale výrazně nižší.

Graf 2 Účast na vzdělávání a odborné přípravě v posledních 4 týdnech

Pozn.: pro nezaměstnané v ČR nebyla k dispozici data za rok 2016

Zdroj: Labour force survey (z Eurostat, DV monitor) vlastní zpracování

3. Praktická část a její metodologie

3.1. Cíle a přínosy diplomové práce

Tématem této diplomové práce jsou bariéry v dalším vzdělávání u skupin z hlediska věku ohrožených na trhu práce. Ačkoliv je problematika nezaměstnanosti těchto skupin aktuálním tématem a ve Strategii politiky zaměstnanosti do roku 2020 vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále MPSV), jsou jako jedny z příčin tohoto stavu uvedeny „nedostatečná účast na dalším vzdělávání“ a „znalosti a dovednosti neodpovídající potřebám trhu práce“ (MPSV 2014: 13–15), které s nízkou účastí na dalším vzdělávání přímo souvisí, bariérám v dalším vzdělávání těchto skupin, zejména na úrovni systémových nástrojů a opatření na jeho podporu, nebyla doposud věnována přílišná pozornost. V České republice prováděné výzkumy dalšího vzdělávání, např. Adult education survey a Programme for International Assessment of Adult Competencies, jsou zpravidla součástí velikých mezinárodních šetření, která se soustředí na celé dospělé populace zúčastněných zemí a jejich komparaci. Kvůli vysoké míře standardizace těchto šetření, jež umožňuje snadné mezinárodní srovnávání výsledků, se tyto výzkumy soustředí pouze na nejčastější bariéry ve vzdělávání dospělé populace, bez ohledu na specifické podmínky lokálních trhů práce a jejich specifických skupin (více v kapitole 4).

Uvedené skupiny tak v českém prostředí doposud stojí mimo větší pozornost výzkumníků, ačkoliv jsou jejich potřeby a bariéry ve vzdělávání do značné míry specifické. Ambicí této práce je proto popsat hlavní překážky v dalším vzdělávání vybraných skupin, jejich nejvýznamnější prediktory a posoudit, nakolik uvedené bariéry ovlivňují samotnou účast na vzdělávacích aktivitách. Výsledky práce tak mohou pomoci tvůrcům politik i vzdělávacím institucím při strategickém plánování a zavádění cílených opatření a vzdělávacích programů na pomoc tzv. ohroženým skupinám na trhu práce. Stejně tak může být přínosem práce možnost budoucího sledování vývoje bariér u zkoumaných skupin a jejich srovnání po zavedení konkrétních podpůrných opatření. Tímto způsobem tak tato práce může přispět k vyhodnocování účinnosti reálných opatření.

3.2. Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumné otázky:

- Jaké jsou v České republice nejčastější bariéry v dalším vzdělávání nezaměstnaných osob ve věkových skupinách 15–25 let a 50–64 let.
- Jak se tyto bariéry u uvedených skupin liší z hlediska dalších sociodemografických ukazatelů, jako jsou pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa bydliště, příjmu domácnosti a z hlediska délky nezaměstnanosti?
- Jaký mají zjištěné bariéry vliv na účast v dalším vzdělávání?

Hypotézy:

- Hypotéza č. 1: Pro nezaměstnané nad 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečné sebevědomí, než pro nezaměstnané do 25 let.
- Hypotéza č. 2: S rostoucím dosaženým vzděláním se významně snižují bariéry nedostatečné sebevědomí a nízká osobní priorita dalšího vzdělávání.
- Hypotéza č. 3: S rostoucí délkou nezaměstnanosti se významně zvyšuje bariéra nedostatečné sebevědomí.
- Hypotéza č. 4: Pro nezaměstnané nad 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání, než pro nezaměstnané do 25 let.
- Hypotéza č. 5: Velikost místa bydliště má významný vliv na relevanci nabídky dalšího vzdělávání.
- Hypotéza č. 6: Nedostatek časových možností je větší bariérou v dalším vzdělávání pro nezaměstnané nad 50 let, než pro nezaměstnané do 25 let.
- Hypotéza č. 7: Pohlaví má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání.
ANO
- Hypotéza č. 8: Nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání.
- Hypotéza č. 9: U nezaměstnaných do 25 let je častější finanční bariéra v dalším vzdělávání než u nezaměstnaných ve věku nad 50 let.
- Hypotéza č. 10: Příjem domácnosti má významný vliv na finanční bariéru v dalším vzdělávání.

- Hypotéza č. 11: Pro nezaměstnané starší 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání, než pro nezaměstnané do 25 let.
- Hypotéza č. 12: Nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na nedostatečnou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání.
- Hypotéza č. 13: U nezaměstnaných do 25 let je častější přesvědčení, že praxe je důležitější než další vzdělávání, než u nezaměstnaných nad 50 let.
- Hypotéza č. 14: Jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání nezaměstnaných ve věku 15–25 let.
- Hypotéza č. 15: Jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání nezaměstnaných ve věku 50–64 let.

Uvedené hypotézy vycházejí z dosavadních poznatků o bariérách ve vzdělávání dospělých, a to v české i zahraniční literatuře. Vzhledem k nedostatku relevantních informací z této oblasti týkajících se nezaměstnaných osob, však vycházejí zejména z poznatků o celých dospělých populacích v daných věkových kategoriích, bez ohledu na to, zda se jedná o pracující či nezaměstnané.

3.3. Použité zdroje dat

Explorační část této práce je založena na výzkumu realizovaném Fondem dalšího vzdělávání (dále FDV) v rámci projektu KOOPERACE, zaměřeném na postavení vybraných skupin na trhu práce (zaměstnavatelů, zaměstnaných osob, osob samostatně výdělečně činných, nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních), jejich účast na dalším vzdělávání a postoje k dalšímu vzdělávání (FDV 2015). Autor této práce byl jedním ze členů výzkumného týmu, který navrhoval design kvantitativního šetření, primárního zdroje dat, o němž se tato práce opírá. Dotazníkové šetření bylo doplněno sérií focus groups zaměřených na různé skupiny na trhu práce a tzv. pracovních skupin – moderovaných diskuzí, kde se scházeli odborníci na práci s vybranými skupinami a nástroji v oblasti dalšího vzdělávání. V těchto pracovních skupinách byli zastoupeni akademičtí pracovníci, výzkumníci, zástupci vzdělávacích institucí, zástupci krajských a regionálních poboček Úřadu práce ČR a další odborníci na danou problematiku.

Dotazníkové šetření

Sběr dat z kvantitativního šetření KOOPERACE byl realizován na konci roku 2014. Respondenti byli vybíráni na základě kombinovaného kvótního výběru složeného z více parametrů (kvót). Těmi základními bylo postavení na trhu práce (zaměstnavatelé, osoby zaměstnané, osoby samostatně výdělečně činné, nezaměstnaní a ekonomicky neaktivní). Pro předmět této práce je relevantní pouze skupina nezaměstnaných, a to ve věkových kategoriích označovaných jako ohrožené nebo znevýhodněné na trhu práce. Pro účely výzkumu byli těmito skupinami nezaměstnané osoby ve věku 15–25 let a 50–64 let. Na základě známých údajů o rozložení jednotlivých skupin v populaci České republiky, vycházejících z kombinace údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů České republiky v roce 2011 a údajů České správy sociálního zabezpečení, byla dále nastavena regionální charakteristika výběrového souboru reprezentovaná krajem, v němž se nachází místo bydliště, a sociodemografická charakteristika složená z věku, pohlaví a vzdělání. Data použitá pro účely této práce, včetně nastavených kvótních předpisů, zobrazuje tabulka 2.

Tabulka 2 Kvótní předpis kvantitativního šetření Kooperace

	<i>Nezaměstnaní ve věku 15–25 let (v %)</i>	<i>Nezaměstnaní ve věku 50–64 let (v %)</i>
Pohlaví		
Muži	58,4	54,8
Ženy	41,6	45,2
Věk		
15–20 let	22,1	-
21–25 let	77,9	-
50–54 let	-	44,8
55–59 let	-	46,1
60–64 let	-	9,1
Vzdělání		
základní vzdělání	33,9	22,7
výuční list	39,5	48,1
středoškolské s maturitou	24,3	22,3

vysokoškolské	2,4	6,8
Region		
Jihočeský kraj	5,3	5,3
Jihomoravský kraj	12	12
Královéhradecký kraj	4,4	4,4
Karlovarský kraj	3,4	3,4
Liberecký kraj	4,5	4,5
Moravskoslezský kraj	14,3	14,3
Olomoucký kraj	7,2	7,2
Pardubický kraj	4,4	4,4
Praha	8,8	8,8
Plzeňský kraj	4,7	4,7
Středočeský kraj	10,5	10,5
Ústecký kraj	10,3	10,3
Kraj Vysočina	4,6	4,6
Zlínský kraj	5,8	5,8
N	417	401

Pozn.: Kvótní předpis byl u každé jednotlivé kategorie dodržen s tolerovanou odchylkou +/- 3 %

Zdroj: Výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Focus groups

Před realizací kvantitativní části výzkumu proběhla také série focus groups se zástupci zkoumaných cílových skupin. Hlavním cílem těchto focus groups bylo upřesnění tematických okruhů a formulací konkrétních otázek dotazníkového šetření. Dvě z těchto focus groups zaměřených na osoby nezaměstnané zahrnovaly také zástupce ze skupin z hlediska věku ohrožených na trhu práce.

Pracovní skupiny

Kvalitativní část výzkumu byla podpořena též pracovními skupinami. Ty se skládaly z odborníků na problematiku jednotlivých cílových skupin (skupiny ohrožené nebo znevýhodněné na trhu práce, zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnavatelé), jejich postavení na trhu práce a další vzdělávání. Tyto pracovní

skupiny se až na výjimky scházely každé dva týdny, v průběhu roku 2014 se jich v různém složení sešlo dvacet ke každé cílové skupině.

V praxi se jednalo o moderované diskuze s 3–5 experty k předem určeným tématům. Kromě účasti na dalším vzdělávání a využívání jeho různých forem se diskutovaly též způsoby jeho financování a vyhledávání, praxe při využívání systémových nástrojů, nejčastější překážky i důvody, proč se tyto skupiny (ne)vzdělávají, příklady dobré praxe při práci s touto skupinou i různá opatření na jejich podporu, včetně těch doposud nerealizovaných.

Pracovní skupiny se skládaly z odborníků na práci s danými cílovými skupinami. Úsudkem vybírání experti zastupovali pracovníky MPSV a MŠMT a jejich příspěvkových organizací, zaměstnance Úřadu práce ČR (ÚP), výzkumníky, pracovníky z akademické sféry (zejména andragogy), vzdělávacích institucí, personalisty a odborníky na lidské zdroje i zástupce neziskového sektoru a další odborníky, kteří se specializují na práci s danými cílovými skupinami. Ačkoliv bariéry v dalším vzdělávání nebyly hlavním tématem pracovních skupin, i jim byla alespoň okrajově věnována pozornost. S ohledem na téma této diplomové práce tak moderace několika z těchto diskuzí, společně se studiem zápisů z ostatních setkání, umožnila získat cenné informace z praxe odborníků na dané téma. Ačkoliv byl jejich tematický záběr mnohem širší, než je téma této práce, expertní názory ze setkání pracovních skupin sloužily jako výchozí bod při formulování výzkumných hypotéz a poskytly mi širší kontext potřebný pro interpretaci výsledků analýzy.

3.4. Sběr dat a možné alternativy

Sběr dat, který proběhl na podzim roku 2014, zajistila agentura Ipsos prostřednictvím své tazatelské sítě a online panelu. Použitou metodou sběru dat bylo, zejména s ohledem na rychlost a s ní spojené relativně nízké finanční náklady, využití online panelu respondentů (metoda CASI). Touto metodou byli dotazováni respondenti z věkové kategorie 15–25 let. U věkové skupiny 50–64 let však byla z důvodu předpokládané nižší gramotnosti v oblasti informačních technologií, která by mohla ohrozit reprezentativnost výběrového souboru, zvolena nákladnější metoda osobního dotazování s využitím počítače (metoda CAPI). Rozdílný způsob sběru dat u dvou cílových skupin a implikace, které tato metodologická volba přináší, bude nutné brát

v potaz při vlastní analýze dat. Některé studie se přiklánějí k názoru, že rozdílné metody sběru dat mají vliv na míru sociální desirability a jí ovlivněnou výslednou pravdivost odpovědí. Názory na tuto problematiku se však značně liší. Například výsledky meta analýza 51 studií (využívajících 62 různých výběrových souborů) zabývajících se vlivem metody sběru dat na sociálně desirabilní chování (přesněji odpovídání), které využívali ověřené škály, neindikují rozdíl mezi sociálně desirabilním odpovídáním respondentů při použití papírových dotazníků, dotazování za využití počítačů či dokonce online dotazování. To vše za předpokladu, že byla zajištěna podobná míra anonymity. Podle této studie tedy není s ohledem na problematiku sociální desirability problematické využití kombinace různých metod sběru dat (Dodou, de Winter 2014). Alternativou by mohlo být také telefonické dotazování metodou CATI, které je však spojené s vysokými finančními náklady a vzhledem k délce výzkumného nástroje (dotazníku) by také bylo obtížné udržet po celou dobu dotazování pozornost respondentů. V důsledku by tak byla s touto metodou spojena nízká návratnost, vysoké finanční náklady a riziko nižší kvality dat v důsledku jevů jako je např. satisficing (více např. Kaminska et al. 2010).

Před zahájením sběru proběhlo pilotní ověření na omezeném množství respondentů, při němž se ověřovalo nastavení filtrů, srozumitelnost instrukcí pro tazatele a znění otázek. Po upřesnění finální verze dotazníku byl již spuštěn hlavní sběr dat. Ten proběhl bez výraznějších komplikací ve stanoveném čase, všechny kvótní předpisy u vybraných skupin byly dodrženy.

Přestože byly realizovány i jiné kvantitativní výzkumy dalšího vzdělávání a jeho bariér v České republice, každý z nich je s ohledem na cíle této diplomové práce spojen s významnými limity. Ačkoliv se výzkumy AES a PIAAC věnovaly podobnému tématu – zjišťovaly se v nich nejzávažnější bariéry ve vzdělávání dospělých i účast na dalším vzdělávání – přes poměrně rozsáhlé výběrové soubory, je zastoupení cílové populace (počet respondentů z řad nezaměstnaných z hlediska věku ohrožených skupin se u obou uvedených výzkumů pohybují mezi 50 a 100) pro zvolené analytické postupy nedostatečné. Oba uvedené výzkumy jsou navíc starší (sběr dat byl proveden mezi lety 2011–2013) a vzhledem k rychlému vývoji na trhu práce a v oblasti dalšího vzdělávání také méně aktuální. Nejaktuálnější, kvartálně sbíraná data poskytuje výzkum LFS, ve kterém však nejsou zahrnuty otázky na bariéry, ale pouze na účast na dalším vzdělávání

a z tohoto důvodu. Ke splnění vytyčených cílů této práce jsou tak nejvhodnější data pořízená ve výzkumu KOOPERACE.

3.5. Proměnné

K nalezení odpovědí na výzkumné otázky, které si tato práce klade, byly využity proměnné vypsané v příloze č. 2. Ty reprezentují několik tematických okruhů: zkušenost s jednotlivými formami dalšího vzdělávání, bariéry ve vzdělávání a sociodemografické ukazatele.

Otázky věnované zkušenostem s dalším vzděláváním byly zaměřené na čtyři skupiny neformálního vzdělávání, jimiž jsou a) vzdělávací kurzy, rekvalifikace, workshopy a semináře, b) stáže ve firmě, c) stáže v zahraničí a d) online kurzy. Zkušenost s jednotlivými formami dalšího vzdělávání je výchozím parametrem, který ukazuje účast na dalším vzdělávání, a to v posledních 12 měsících, případně v období před 12 měsíci, pokud se respondent neúčastnil jednotlivých forem dalšího vzdělávání v posledních 12 měsících.

Otázky zaměřené na bariéry byly sestaveny z 12 výroků (viz přílohu 2), u nichž respondenti vyjadřovali míru svého souhlasu na 10 bodové škále. Tyto výroky celkem reprezentují 7 samostatných dimenzí bariér ve vzdělávání, jež do další analýzy vstupovaly jako samostatné proměnné.

- 1) Nedostatek sebevědomí byl vypočten jako sumační skór měř souhlasů s výroky „další vzdělávání není pro lidi mého věku“, „bojím se, že bych kurzy nezvládl/nezvládla“ a „necítím se dobře ve školním prostředí“, který může nabývat hodnot 3–30.
- 2) Nízká relevance nabídky dalšího vzdělávání byla vypočtena jako sumační skór měř souhlasů s výroky „musel bych za vzděláváním dojíždět, což je komplikované“ a „v mém regionu se nenabízí kurzy toho, co by mě zajímalo“, jehož hodnoty jsou v rozmezí 2–20.
- 3) Dimenze nedostatek časových možností byla reprezentována samostatnou proměnnou, a to souhlasem s výrokem „nemám na vzdělávání čas“.
- 4) Nízká osobní priorita vzdělávání byla vypočtena jako sumační skór měř souhlasů s výroky „nepotřebuji se vzdělávat“ a „nemám chuť už se něco dalšího

učit“, jehož hodnoty se pohybují v rozmezí 2–20. Cronbachova alfa má v tomto případě hodnotu 0,77, což značí vysokou vnitřní konzistenci.

- 5) Finanční bariéra byla reprezentována mírou souhlasu s výrokem „*nemám na vzdělávání peníze*“.
- 6) Nízká informovanost o možnostech dalšího vzdělávání byla měřena mírou souhlasu s výrokem „*chybí mi informace o možnostech vzdělávání v dospělosti*“.
- 7) Preference praxe oproti vzdělávání byla měřena mírou souhlasu s výrokem „*pro uplatnění na trhu práce je praxe důležitější než vzdělání*“.

3.6. Analytické postupy

Pro kvantitativní analýzu dat byl využit statistický software IBM SPSS Statistics 21, pro tzv. robustní odhady směrodatných odchylek program Gretl a dále MS Excel. Data byla nejprve prozkoumána pomocí deskriptivní analýzy, která je nezbytným předpokladem pro další analytické operace (Cramer a Howitt 1999: 49–50). Zjišťována byla např. frekvence a základní parametry jako jsou standardní odchylka, minimální a maximální hodnoty. Po kontrole dat byla provedena jejich transformace a byly vypočteny sumační skóry pro některé kategorie bariér ve vzdělávání. Pro posouzení reliability těchto sumačních skóru byla vypočítána Cronbachova alfa. Pro zajištění vnitřní konzistence škály při měření jedné dimenze by Cronbachova alfa měla nabývat alespoň hodnoty 0,6 (Řehák 1998, Kreidl 2004), což bylo až na jednu výjimku u skóru reprezentujícího nízkou relevanci nabídky dalšího vzdělávání, splněno. U zmíněné výjimky byly na základě věcného posouzení, s přihlédnutím k velmi těsnému nesplnění uváděné hranice (Cronbachova alfa = 0,55), škála ponechána. Teprve poté bylo přistoupeno k další analýze.

Pro analýzu bariér ve vzdělávání se obvykle využívá explorační faktorová analýza (Malhotra et al 1999), při kontrole vlivu dalších proměnných pak zpravidla lineární regresní analýza (Xu 2002, NCES 1998). Pro potřeby této práce byla vzhledem k výzkumným otázkám zvolena lineární regresní analýza, která umožňuje modelovat míru vlivu nezávislých proměnných na závislou proměnnou (Hendl 2006: 371–382). Jako závislé proměnné byly v modelech vybrány sumační skóry jednotlivých kategorií

bariér, případně samostatné proměnné v kategoriích, které tvořila samostatná proměnná. Jako prediktory, nezávislé proměnné pak byly kromě věkových kategorií použity pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, příjem⁹, velikost místa bydliště (přesněji počet obyvatel obce, ve které respondent žije) a délka nezaměstnanosti (Hendl 2006: 380). Ordinální proměnné byly pro potřeby lineární regrese transformovány na dichotomické dummy proměnné. V každém modelu byla pomocí Glejserova testu zjišťována heteroskedasticita, pomocí DfBet výskyt vlivných pozorování a skrze ukazatel tolerance také multikolinearita prediktorů (Hebák, Hustopecský a Malá 2005).

Pro analýzu faktorů ovlivňujících účast na dalším vzdělávání se pak obvykle využívá binární logistická regrese (Scanlan 1986, NCES 1998). Tento postup byl zvolen i v této práci. Protože logistické regrese vyžaduje, aby byla závislá proměnná dichotomická (Hendl 2006, Hosmer a Lemeshow 2000, Agresti 2002, Řeháková 2002).

Proto byla z otázek na zkušenosti s různými formami dalšího vzdělávání vytvořena nová dichotomická proměnná účast na dalším vzdělávání. Jako prediktory pak byly použity sumační skóry sedmi různých kategorií bariér ve vzdělávání v kombinaci se sociodemografickými ukazateli.

3.7. Etické zásady

Data pocházející z kvantitativního výzkumu KOOPERACE, jejichž analýza byla provedena pro účely této práce, byla sbírána výzkumnou agenturou Ipsos. Ta se zavázala k dodržování etických standardů SIMAR, Sdružení agentur pro výzkum trhu a veřejného mínění. Tyto standardy jsou v souladu se zákonem č.101/2000 Sb., v platném znění, o ochraně osobních údajů. Sdružení SIMAR dohlíží na jejich dodržování pravidelnými kontrolami u svých členských agentur. Použitá data byla pořízena za informovaného souhlasu respondentů a dále se s nimi nakládalo dle uvedeného zákona. Výsledná data jsou anonymní, určena pro souhrnné zpracování a bylo s nimi důvěrně zacházeno.

Majitelem všech dat z uvedeného výzkumu je Fond dalšího vzdělávání, příspěvková organizace Ministerstva práce a sociálních věcí. FDV mi data poskytl

---

⁹ Protože byl výběrový soubor tvořen nezaměstnanými osobami, otázka na osobní příjem nebyla příliš relevantní – 94 % dotázaných na ni neodpovědělo. Z tohoto důvodu byla do regresního modelu zahrnuta proměnná *měsíční příjem domácnosti*.

pro účely této práce, protože jsem jeho zaměstnancem a zároveň členem realizačního týmu uvedeného výzkumu. V době psaní této práce bylo současně v procesu zveřejnění těchto dat v Českém sociálněvědním datovém archivu, kde budou veřejně dostupná pro nekomerční výzkumnou a akademickou činnost.

Přestože použitá data pocházejí z výzkumu KOOOPERACE, jejich použití pro účely této práce přesahuje běžný rámec zpracování výzkumu. Jeho hlavním cílem byla systémová analýza dalšího profesního vzdělávání v České republice se zaměřením na klíčové aktéry a nástroje. Ačkoliv byl výzkum zaměřen na různé skupiny na trhu práce¹⁰, bariérám ve vzdělávání specifickým pro různé sociodemografické skupiny byla pozornost věnována pouze okrajově. Zprávy z výzkumu provedeného FDV se tak omezují pouze na výčet nejčastěji uváděných bariér bez srovnání různých sociodemografických skupin, systematické kategorizace bariér a zkoumání kauzálních vztahů mezi prediktory a bariérami a vlivu různých kategorií bariér na účast v dalším vzdělávání.

---

¹⁰ Výzkum KOOOPERACE byl zaměřen na čtyři rozdílné cílové populace: zaměstnavatele, zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné a specifické skupiny nezaměstnaných či ekonomicky neaktivních.

4. Výsledky

Tato kapitola je věnována výsledkům statistické analýzy datového souboru popsaného v kapitole Použité zdroje dat. Pozornost je nejdříve věnována bariérám v dalším vzdělávání a jejich srovnání s ohledem na odlišné věkové skupiny. Dále je analýza zaměřena na modely vlivu různých sociodemografických ukazatelů na jednotlivé typy bariér. Kromě vlivu věku jsou do modelů zahrnuty také pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost místa bydliště, příjem domácnosti a délka nezaměstnanosti. V poslední části této kapitoly jsou konstruovány modely vlivu jednotlivých typů bariér na účast v dalším vzdělávání, a to při kontrole vlivu uvedených sociodemografických ukazatelů.

4.1. Bariéry v dalším vzdělávání

Tabulka 3 zobrazuje přehled jednotlivých typů bariér a jejich průměrných hodnot. Vyšší hodnoty znamenají vyšší míru souhlasu s výroky popsanými v kapitole Proměnné a lze je vykládat tak, že respondenti považují uvedené bariéry za významné.

Tabulka 3 Bariéry ve vzdělávání

	<i>Průměr</i>	<i>minimum</i>	<i>maximum</i>	<i>Standardní odchylka</i>	<i>N</i>
Nedostatečné sebevědomí	15,97	3	30	7,79	770
Nedostatečná relevance nabídky	11,53	2	20	4,63	647
Časové možnosti	4,30	1	10	2,84	801
Nízká priorita	9,78	2	20	5,48	786
Finanční důvody	7,18	1	10	2,70	807
Nízká informovanost	6,18	1	10	2,66	798
Preference praxe	7,58	1	10	2,26	802

Zdroj: Výzkum Kooperace 2015, vlastní zpracování

Pro srovnání průměrných hodnot jednotlivých kategorií bariér u dvou věkových skupin byl použit T-test pro dva nezávislé výběry. Podle Leveneho testu byla zavrhnuta nulová hypotéza o shodnosti rozptylů u bariéry nedostatečné sebevědomí, kde byl použit t-test s upraveným počtem stupňů volnosti dle Welch-Satterthwaitovi korekce

(Laerd statistics 2017: online). U srovnání průměrů pro všechny ostatní bariéry Leveneho test nulovou hypotézu o shodnosti rozptylů nezamítl. Jak ukazuje tabulka 4, test ukázal statisticky významné rozdíly ve věkových skupinách u bariér nedostatečné sebevědomí, nízká osobní priorita, nízká informovanost a preference praxe. Pro ostatní typy bariér nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl při srovnání věkových skupin.

Tabulka 4 Srovnání bariér ve dvou věkových skupinách (t-test)

	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Průměr</i> (do 25 let)	<i>Průměr</i> (nad 50 let)
Nedostatečné sebevědomí	-10,85	745	0,000	13,17	18,87
Nedostatečná relevance nabídky	-1,54	645	0,124	11,26	11,82
Časové možnosti	-0,213	799	0,832	4,28	4,32
Nízká priorita	-5,512	784	0,000	8,74	10,86
Finanční důvody	-1,775	805	0,076	7,01	7,35
Nízká informovanost	-2,713	796	0,007	5,93	6,44
Preference praxe	3,391	800	0,001	7,85	7,30

Zdroj: Výzkum Kooperace 2015, vlastní zpracování

Pro zkoumání vlivu sociodemografických prediktorů byl pro každou samostatnou dimenzi bariér budován vícenásobný regresní lineární model.

Skór pro každou bariéru byl vypočten na základě rovnice

$$\text{skór} = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \beta_4 x_4 + \beta_5 x_5 + \beta_6 x_6 + \beta_7 x_7 + \beta_8 x_8 + \varepsilon,$$

ve které platí, že β_0 je konstanta, X_1 je výuční vzdělání X_2 je středoškolské vzdělání, X_3 je vysokoškolské vzdělání, X_4 je pohlaví, X_5 je věková kategorie, X_6 je měsíční příjem domácnosti, X_7 je délka nezaměstnanost a X_8 je velikost místa bydliště. β_{1-8} jsou dílčí koeficienty a ε je chyba. Na základě korelační analýzy byly z prvních modelů vyřazovány prediktory, u nichž nebyl prokázán statisticky významný vliv na závislou proměnnou. Pro většinu modelů musely být proměnné velikost místa bydliště a měsíční příjem domácnosti transformovány z ordinálních proměnných na dichotomické. Pro velikost místa bydliště byly vytvořeny kategorie méně než 20 tis. obyvatel a 20 tis.

obyvatel nebo více. Pro čistý měsíční příjem domácnosti bylo podobným způsobem jako hraniční hodnota určeno 20 tis. korun.

4.1.1. Nedostatek sebevědomí

Protože nedostatek sebevědomí byl vypočten jako sumační skór několika výroků, který může nabývat hodnot 3–30, k posouzení reliability nástroje, byla vypočítána Cronbachova alfa, ukazující vnitřní konzistenci nástroje při měření jedné dimenze. Cronbachova alfa v tomto případě nabývala hodnoty 0,80, což značí poměrně vysokou průměrnou korelaci jednotlivých položek (Řehák 1998, Kreidl 2004).

Nízké sebevědomí dosahovalo hodnot 3–30. Jeho průměrná hodnota při zaokrouhlení na dvě desetinná místa byla 15,97 bodu (viz tabulku 3), což je o 0,53 bodu méně než střední hodnota škály (16,5). Zastoupeny byly při směrodatné odchylce 7,79 i obě krajní hodnoty škály. Pro zkoumanou populaci tedy platí, že nedostatečné sebevědomí jako bariéru v dalším vzdělávání vnímají víceméně neutrálně. Při srovnání dvou věkových skupin však můžeme pozorovat významný rozdíl. Zatímco ve skupině do 25 let byla průměrná hodnota 13,17, u osob nad 50 let dosahovala hodnoty 18,87 (viz tabulku 4). T-test pro dva nezávislé výběry potvrdil, že průměry v obou skupinách jsou rozdílné. Pro skupinu do 25 let tak platí, že nedostatečné sebevědomí není příliš velkou bariérou ve vzdělávání, zatímco pro osoby starší 50 let se jedná o významnou překážku ve vzdělávání.

Vícenásobný regresní lineární model

Pro zkoumání vlivu sociodemografických prediktorů byl budován vícenásobný regresní lineární model. Na základě korelační analýzy byly modelu vyřazeny některé z prediktorů, u nichž nebyl prokázán vliv na závislou proměnnou. Statisticky významný vliv se neprokázal u proměnné pohlaví. Velikost místa bydliště a měsíční příjem domácnosti musely být transformovány na dichotomické proměnné. Pro velikost místa bydliště byly vytvořeny kategorie méně než 20 tis. obyvatel a 20 tis. obyvatel nebo více. Pro čistý měsíční příjem domácnosti bylo podobným způsobem jako hraniční hodnota určeno 20 tis. korun.

Pomocí ukazatelů tolerance, jehož hodnota by neměla být nižší než 0,2, VIF nepřekračující hodnotu 5, a condition indexu, který by neměl být vyšší než 30, byla posuzována multikolinearita prediktorů. U žádného páru korelačních koeficientů dle Pearsona nebyla zjištěna vyšší hodnota, která by mohla vést k dalšímu vyřazení některého z prediktorů. V tomto případě můžeme na základě uvedených ukazatelů usuzovat, že se žádná významná multikolinearita mezi prediktory nevyskytovala.

Dále byla posouzena přítomnost vlivných pozorování, která mají neobvyklou kombinaci prediktorů a mohla by tak ovlivňovat regresní model. Přítomnost vlivných pozorování byla posouzena na základě ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u každého prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n}=2/\sqrt{683}=0,077$. Tuto hranici překročilo celkem 46 případů, ty byly následně z modelu vyřazeny.

Heteroskedasticita byla posuzována na základě Glejserova testu. Absolutní hodnoty nestandardizovaných residuí byly dosazeny do regresního modelu jako závislá proměnná, původní závislá proměnná byla přidána k prediktorům. Na základě posouzení statistické významnosti jednotlivých β koeficientů nebyla v modelu odhalena přítomnost heteroskedasticity, hodnota sig. byla u všech prediktorů vyšší než 0,05.

Před vytvořením finálního modelu byly dále kvůli neprokázání statistické významnosti a po věcném posouzení jejich vlivu na závislou proměnnou vyřazeny proměnné velikost místa bydliště ($p = 0,317$) a příjem domácnosti ($p = 0,125$). Výsledný model vysvětluje podle indexu determinace 38 % rozptylu proměnné nedostatečné sebevědomí. Konstanta byla odhadnuta na hodnotu 9,06. Veliký vliv byl prokázán u nejvyššího dosaženého vzdělání. Při jinak neměnných podmínkách se při změně základního stupně vzdělání na vzdělání s výučním listem sníží výsledný skóre o 2,73 ($SE = 0,63$, $p = 0,000$), při změně na středoškolské vzdělání s maturitou se hodnota skóre sníží o 6,74 ($SE = 0,67$, $p = 0,000$) a na vysokoškolské vzdělání dojde k obrovskému snížení o 13,86 ($SE = 1,36$, $p = 0,000$). Méně výrazný vliv byl zjištěn u délky nezaměstnanosti. Oproti kratší době nezaměstnanosti v délce do 12 měsíců, dojde při změně na dlouhodobější nezaměstnanost ke zvýšení hodnoty skóre o 1,03 ($SE = 0,51$, $p = 0,042$). Při kontrole vlivu ostatních proměnných byl zjištěn i výrazný vliv věku. Výsledná hodnota skóre u osob starších 50 let oproti mladým do 25 let je vyšší o 6,55 ($SE = 0,52$, $p = 0,000$). Z modelu tak vyplývá, že největším determinantem

nízkého sebevědomí pro další vzdělávání je nejvyšší dosažené formální vzdělání. Podle tohoto modelu by výsledný skóre pro nedostatečné sebevědomí nabýval, na příkladu dlouhodobě nezaměstnané osoby ve věku 50–64 let se středoškolským vzděláním s maturitou, hodnoty 9,9.

Tabulka 5 Vícenásobný lineární regresní model skóru Nedostatečné sebevědomí

	<i>β koeficient</i>	<i>Standardní chyba</i>	<i>P-hodnota</i>
Konstanta	9,06	0,92	0,000
Vzdělání		Referenční hodnota	
Základní			
Vyučen/a	-2,73	0,63	0,000
SŠ s mat.	-6,74	0,67	0,000
VŠ	-13,86	1,36	0,000
Délka nezaměstnanosti		Referenční hodnota	
do 12 měsíců			
12 a více měsíců	1,03	0,51	0,042
Věková skupina		Referenční hodnota	
15–25 let			
50–64 let	6,55	0,52	0,000
R square	0,38		
Tolerance	0,58–0,92		
N	772		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Dle závěrů pracovních skupin se nedostatek sebevědomí může u mladších osob projevovat obavami z odlišování od svých vrstevníků a obecnou preferencí skupinových vzdělávacích aktivit. Odborníci se však shodují, že obavy z neúspěchu jsou nejzávažnějším problémem u starších osob, což potvrzuje také výzkum Rabušicové a Rabušice (2009: 280). Pro obě věkové kategorie pak podle odborníků z pracovních skupin hraje významnou roli dosažená úroveň vzdělání, což také potvrzují výsledky lineární regrese. Obavami z neúspěchu se tak častěji vyznačují osoby s nízkou kvalifikací, které z různých důvodů dříve opouštěli systém počátečního vzdělávání. Další vzdělávání mají zpravidla spojené se školním prostředím, v němž se častěji necítí dobře.

S ohledem na tyto výsledky bylo možné potvrdit hypotézu (č. 1), že pro nezaměstnané nad 50 let je nízké sebevědomí větší bariérou v dalším vzdělávání než pro nezaměstnané do 25 let. Obdobně mohla být potvrzena hypotéza (č. 2), že s rostoucím dosaženým vzděláním se významně snižují bariéry nedostatečné sebevědomí a nízká

osobní prioritou dalšího vzdělávání. Statisticky významný vliv na nedostatek sebevědomí byl prokázán také u délky nezaměstnanosti. Přestože nebyl vliv této proměnné tak veliký jako u věkové skupiny a vzdělání, mohla být na základě regresní analýzy potvrzena také hypotéza (č. 3), že s rostoucí délkou nezaměstnanosti se významně zvyšuje bariéra nedostatečné sebevědomí.

4.1.2. Nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání

Bariéra nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání dosahovala hodnot 2–20. Cronbachova alfa v tomto případě nabyla hodnoty 0,55, což značí poměrně slabou korelaci mezi jednotlivými výroky. Přesto jsem se na základě věcného posouzení rozhodnul tyto výroky ve škále ponechat. Průměrná hodnota při zaokrouhlení na dvě desetinná místa byla 11,53 bodu (viz tabulku 3), což je o 0,53 bodu více než střední hodnota škály (11). Při směrodatné odchylce 4,63 byly zastoupeny obě krajní hodnoty škály. U zkoumané populace lze říci, že bariéra nedostatečná relevance nabídky dosáhla průměrných hodnot. Při srovnání dvou věkových skupin nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl (viz tabulku 4). Dle výsledků t-testu pro dva nezávislé výběry nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu, že průměry v obou skupinách jsou stejné.

Vícenásobný regresní lineární model

Na základě korelační analýzy byly z regresní analýzy vyřazeny nezávislé proměnné pohlaví a věková kategorie. Naopak proměnná velikost místa bydliště byla do modelu zařazena ve dvou samostatných kategoriích. Jako referenční kategorie byla použita obec do 19 999 obyvatel, dále byly zařazeny kategorie 20 000–99 999 obyvatel a 100 000 a více obyvatel.

Na základě posouzení ukazatelů tolerance, VIF a condition index bylo možné říci, že v modelu není přítomna významná multikolinearita prediktorů. U žádného páru korelačních koeficientů dle Pearsona nebyla zjištěna vyšší hodnota, která by mohla vést k dalšímu vyřazení některého z prediktorů. Dále byla pomocí ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u žádného prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n}=2/\sqrt{642}=0,079$.

Stanovenou hranici nepřekročil žádný z případů, přítomnost vlivných pozorování tak mohla být vyloučena. Heteroskedasticita byla posuzována na základě Glejserova testu. Absolutní hodnoty nestandardizovaných residuí byly dosazeny do regresního modelu jako závislá proměnná, původní závislá proměnná byla přidána k prediktorům. Na základě posouzení statistické významnosti jednotlivých β koeficientů byla v modelu odhalena přítomnost heteroskedasticity, u proměnné příjem domácnosti byla hodnota sig. menší než 0,05. Tato proměnná byla z výsledného modelu vyřazena.

Vytvořený model vysvětluje podle indexu determinace 16 % rozptylu proměnné nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání, což není příliš veliký podíl. Konstanta byla v tomto modelu odhadnuta na hodnotu 13,57. Nezanedbatelný vliv na závislou proměnnou byl prokázán u nejvyššího dosaženého vzdělání. Při jinak zachovaných podmínkách se při změně základního stupně vzdělání na vzdělání s výučním listem sníží výsledný skóre o 1,28 (SE = 0,44, p = 0,004) a při změně na středoškolské vzdělání s maturitou se hodnota skóre sníží o 2,03 (SE = 0,47, p = 0,000). U vysokoškolského vzdělání se ve srovnání s referenčním základním vzděláním neprokázal statisticky významný vliv ($\beta = -1,39$, SE = 0,83, p = 0,093). To je možné vysvětlit tím, že nabídka dalšího vzdělávání, zejména u rekvalifikačních kurzů, je primárně zaměřena na nižší kvalifikační stupně a nemusí tak vždy odpovídat potřebám vysoce kvalifikovaných osob, které chtějí svou stávající specificky zaměřenou kvalifikaci dále rozvíjet. Statisticky významný vliv byl prokázán také u délky nezaměstnanosti. Oproti krátkodobé nezaměstnanosti v délce do 12 měsíců, dojde při změně na dlouhodobější nezaměstnanost ke zvýšení hodnoty skóre o 1,00 (SE = 0,38, p = 0,010). Při kontrole vlivu ostatních proměnných byl zjištěn i vliv příjmu domácnosti. Výsledná hodnota skóre se u osob, jejichž příjem domácnosti dosahuje alespoň 20 000 Kč, oproti osobám žijícím v domácnostech s nižším příjmem, sníží o 0,78 (SE = 0,36, p = 0,033). Velmi výrazný vliv byl při kontrole vlivu ostatních proměnných zjištěn také u velikosti místa bydliště. Jako referenční skupina zde byla zvolena velikost obce do 19 999 obyvatel. Při změně na velikost místa bydliště od 20 000 do 99 999 obyvatel se výsledný skóre sníží o 1,35 (SE = 0,42, p = 0,001) a při změně na obce se 100 000 a více obyvateli dokonce o 3,90 (SE = 0,45, p = 0,000). Z modelu tak vyplývá, že největším determinantem nedostatečné relevance nabídky dalšího vzdělávání je velikost místa bydliště. Podle tohoto modelu by výsledný skóre pro nedostatečnou relevanci nabídky dalšího vzdělávání nabýval, na příkladu dlouhodobě nezaměstnané osoby se

středoškolským vzděláním s maturitou, příjmem domácnosti alespoň 20 000 Kč a žijícím v obci s více než 100 000 obyvateli, hodnoty 7,86.

Tabulka 6 Vícenásobný lineární regresní model skóru Nedostatečná relevance nabídky

	<i>β koeficient</i>	<i>Standardní chyba</i>	<i>P-hodnota</i>
Konstanta	13,57	0,45	0,000
Vzdělání		Referenční hodnota	
Základní			
Vyučen/a	-1,28	0,44	0,004
SŠ	-2,03	0,47	0,000
VŠ	-1,39	0,83	0,093
Délka nezaměstnanosti		Referenční hodnota	
do 12 měsíců			
12 a více měsíců	1,00	0,38	0,010
Příjem domácnosti		Referenční hodnota	
do 19 999			
20 000 a více	-0,78	0,36	0,033
Velikost obce		Referenční hodnota	
do 19 999 obyvatel			
20 000–99 999 obyvatel	-1,35	0,42	0,001
100 000 a více obyvatel	-3,90	0,45	0,000
R square	0,16		
Tolerance	0,609–0,988		
N	642		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Podle odborníků z pracovní skupiny není vzdělávací systém dostatečně pružný a nezahrnuje tak některé z poptávaných kompetencí. Nabídka dalšího vzdělávání se navíc výrazně liší v jednotlivých regionech. Zejména v odlehlých lokalitách a menších obcích bývá místní nabídka vzdělávacích aktivit velmi omezená a není tak snadné nalézt vhodnou vzdělávací aktivitu. Přístup k širší nabídce pak může často komplikovat špatná dopravní dostupnost. Tuto hypotézu podporují výsledky lineární regrese, kde byl zjištěn významný vliv velikosti místa bydliště. Ačkoliv členy pracovní skupiny byl problém dostupnosti dalšího vzdělávání vnímán jako méně výrazný u mladých osob, které jsou na rozdíl od starších, ochotnější za vzděláváním dojíždět, výsledky kvantitativního šetření toto nepotvrdily.

Na základě výsledků analýzy nemohla být potvrzena hypotéza (č. 4), že nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání je větší bariérou v dalším vzdělávání pro nezaměstnané nad 50 let, než pro nezaměstnané do 25 let. Veliký vliv na závislou proměnnou byl naopak prokázán u velikosti místa bydliště, proto mohla být potvrzena hypotéza (č. 5), že velikost místa bydliště má významný vliv na relevanci nabídky dalšího vzdělávání. S tím, jak přibývá počet obyvatel, se nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání snižuje.

4.1.3. Nedostatek časových možností

Časové možnosti jako bariéra v dalším vzdělávání byly hodnoceny na škále 1–10. Jeho průměrná hodnota byla 4,30 bodu (viz tabulku 3), což je o 1,2 bodu méně než střední hodnota škály (5,5). Zastoupeny byly při směrodatné odchylce 2,84 i obě krajní hodnoty škály. Zkoumaná populace tak bariéru časové možnosti nevnímá příliš silně. Tento výsledek byl očekáván. Nehledě na věkovou skupinu by z důvodu absence výkonu práce neměl být nedostatek času u osob nezaměstnaných závažnou překážkou při vzdělávání. T-test pro dva nezávislé výběry neodhalil statisticky významný rozdíl ve dvou posuzovaných věkových skupinách. Naměřené hodnoty byly téměř totožné, u mladých do 25 let byla průměrná hodnota 4,28, u osob starších 50 let pak byla 4,32. Z hlediska časových možností se tedy zdá být determinujícím faktorem spíše ekonomický status, případně jiné osobní charakteristiky a ne věk.

Korelační analýza odhalila souvislost bariéry časové možnosti pouze s nejvyšším dosaženým vzděláním. Při rozdělení výběrového souboru dle věkového kritéria byla u věkové kategorie do 25 let odhalena také poměrně slabá korelace s délkou nezaměstnanosti. Protože vytvořené lineární regresní modely i alternativní ordinální modely vysvětlily pouze velmi malé procento rozptylu závislé proměnné, a korelační analýza odhalila pouze souvislost s proměnnou nejvyšší dosažené vzdělání, byla provedena alespoň analýza rozptylu. Pomocí té byl podrobněji prozkoumán vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním a proměnnou nedostatek časových možností, zvláště pro obě věkové skupiny.

Leveneho test nepotvrdil shodnost rozptylů, která je jedním ze základních předpokladů analýzy rozptylu. Proto byly provedeny robustní testy shodnosti průměrů. Welchův i Brown-Forsythův test umožnily zamítnutí nulové hypotézy o shodnosti průměrů na 95% hladině významnosti. Existuje tedy statisticky významný rozdíl mezi skórem pro bariéru časové možnosti mezi skupinami s odlišným vzděláním. Pro upřesnění výsledku byl proveden Dunnettův post-hoc test. Ten ukázal, že statisticky významný rozdíl je pouze u skupin se základním a středoškolským vzděláním, mezi jinými podskupinami statisticky významný rozdíl zjištěn nebyl. Tento rozdíl může být vysvětlen skrze výraznější absenci vzdělávacích návyků u osob s nižším vzděláním, pro které je vzdělávání méně často samozřejmé a více ho tak vnímají jako potenciální narušení svého osobního času.

T-test pro dva nezávislé výběry dále prokázal statisticky významný rozdíl skóru pro časové možnosti u mladých osob nezaměstnaných kratší dobu než 12 měsíců a těch, kteří jsou již nezaměstnaní 12 a více měsíců. Zatímco u první skupiny (N=277) byla průměrná hodnota skóru 4,14 (při standardní chybě 2,65), u osob dlouhodobě nezaměstnaných (N=128) byla průměrná hodnota skóru 4,60 (při standardní chybě 3,12). K vysvětlení tohoto rozdílu by však bylo nutné další testování.

Tabulka 7 ANOVA skóru Nedostatek časových možností dle nejvyššího dosaženého vzdělání (nezaměstnaní do 25 let)

	<i>N</i>	<i>Průměr</i>	<i>Standardní chyba</i>
Základní vzd.	130	4,93	3,09
Vyučen/a	122	4,38	2,85
Středoškolské vzd.	135	3,58	2,45
Vysokoškolské vzd.	22	4,18	1,84
ANOVA	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>P-hodnota</i>
	3 between groups	5,37	0,000
	405 within groups		
Welch test			0,002
Brown-Forsythe test			0,000

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

ANOVA – nezaměstnaní ve věku 50–64 let

U analýzy rozptylu pro skupinu osob starších 50 let Leveneho test potvrdil shodnost rozptylů. ANOVA umožnila zamítnutí nulové hypotézy o shodnosti průměrů na 95% hladině významnosti. Existuje tedy statisticky významný rozdíl mezi skórem pro bariéru časové možnosti mezi skupinami s odlišným vzděláním. Dle Scheffeho post-hoc testu byl prokázán statisticky významný rozdíl pouze mezi skupinami se základním versus středoškolským vzděláním, a základním versus vysokoškolským vzděláním. Podobně jako u nezaměstnaných osob do 25 let i v této věkové skupině platí, že osoby s nižším vzděláním považují nedostatek času za větší bariéru v dalším vzdělávání.

Tabulka 8 ANOVA skóru Nedostatek časových možností dle nejvyššího dosaženého vzdělání (nezaměstnaní nad 50 let)

	<i>N</i>	<i>Průměr</i>	<i>Standardní chyba</i>
Základní vzd.	85	5,06	2,82
Vyučen/a	193	4,53	2,84
Středoškolské vzd.	95	3,56	2,82
Vysokoškolské vzd.	19	2,68	2,58
ANOVA	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>P-hodnota</i>
	3 between groups	6,77	0,000
	388 within groups		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Dle závěrů pracovních skupin u nezaměstnaných ve věku 50–64 let je časté vnímání dalšího vzdělávání jako nepřilíš výnosné aktivity vzhledem ke zbývajícimu času v produktivním věku. Větší bariérou než samotný nedostatek času, tak může být vnitřní motivace, respektive její nedostatek (více viz další kapitolu). Na základě t-testu pro dva nezávislé výběry nemohla být potvrzena hypotéza (č. 6), že nedostatek časových možností je větší bariérou v dalším vzdělávání pro nezaměstnané nad 50 let, než pro nezaměstnané do 25 let.

4.1.4. Nízká osobní priorita vzdělávání

Skór pro nízkou osobní prioritu vzdělávání nabýval hodnot 2–20. Jeho průměrná hodnota byla 9,78 bodů (viz tabulku 3), což je o 1,22 méně než střední hodnota škály (11). Zastoupeny byly při směrodatné odchylce 5,48 obě krajní hodnoty škály. Nezaměstnaní ve věkově vymezených skupinách tak svou osobní prioritu dalšího vzdělávání nevnímají příliš intenzivně. Při srovnání dvou věkových skupin bylo možné po vyhodnocení t-testu pro dva nezávislé výběry konstatovat, že mezi skupinami, přesněji jejich středními hodnotami, je statisticky významný rozdíl. Zatímco ve skupině do 25 let byla průměrná hodnota 8,74, u osob nad 50 let dosahovala hodnoty 10,86. Pro skupina ve věku do 25 let tedy nízká osobní priorita představuje výrazně menší motivační překážku než pro skupinu nad 50 let, která se k této bariéře staví v zásadě neutrálně.

Právě osobní priorita vzdělávání a vnitřní motivace jsou podle Rabušicové a Rabušice (2008: 108) nejzásadnějším faktorem při plánování budoucí participace na dalším vzdělávání. Podle jejich studie většina Čechů nevnímá vzdělávání v dospělosti jako přirozenou součást svého života. Podle výsledků výzkumu Kooperace se však zdá, že nezaměstnaní ve věkově znevýhodněných skupinách se k dalšímu vzdělávání takto negativně nestaví. Podle odborníků z pracovní skupiny

Vícenásobný regresní lineární model

Na základě korelační analýzy nebyl z regresní analýzy vyřazen žádný ze sociodemografických prediktorů, u všech byl prokázán statisticky významný vliv na závislou proměnnou.

Pomocí ukazatelů tolerance, VIF a condition index, byla posuzována přítomnost multikolinearity prediktorů. Na základě jejich hodnot bylo možné usuzovat, že multikolinearita přítomna není. U žádného páru korelačních koeficientů dle Pearsona nebyla zjištěna vyšší hodnota, která by mohla vést k vyřazení některého z prediktorů. Přítomnost vlivných pozorování byla posouzena na základě ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u každého prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n}=2/\sqrt{695}=0,076$. Tuto hranici překročilo celkem 14 případů, které byly vyřazeny z další analýzy.

Heteroskedasticita byla posuzována na základě Glejserova testu. Absolutní hodnoty nestandardizovaných residuí byly dosazeny do regresního modelu jako závislá proměnná, původní závislá proměnná byla přidána k prediktorům. Na základě posouzení statistické významnosti jednotlivých β koeficientů byla v modelu odhalena přítomnost heteroskedasticity, hodnota sig. byla prediktorů středoškolské vzdělání a vysokoškolské vzdělání menší než 0,05. Jako řešení tohoto problému bylo zvoleno využití tzv. robustních odhadů směrodatné odchylky s většími směrodatnými odchylkami a širšími intervaly spolehlivosti, které umožňuje statistický program Gretl (Bil a kol. 2009: 44–45).

Po vytvoření prvního regresního modelu byla z další analýzy vyřazena proměnná příjem domácnosti, která měla na kvalitu budovaného modelu malý vliv a nebyl u ní prokázán statisticky významný vliv na závislou proměnnou ($p = 0,671$). Vytvořený model vysvětluje podle indexu determinace 19 % rozptylu proměnné nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání. Konstanta byla v tomto případě odhadnuta na hodnotu 11,31.

Na nízkou osobní prioritu vzdělávání má při kontrole vlivu ostatních proměnných nezanedbatelný vliv pohlaví. Při zachování ostatních podmínek se oproti mužům u žen sníží výsledný skóre o 1,42 ($SE = 0,37$, $p = 0,000$). Tento výsledek potvrzuje předpoklad, že ženy mají obecně pozitivnější postoje k dalšímu vzdělávání. Výrazný vliv na závislou proměnnou byl prokázán také u nejvyššího dosaženého vzdělání. Při změně základního stupně vzdělání na vzdělání s výučním listem, se výsledný skóre sníží o 1,22 ($SE = 0,50$, $p = 0,015$), při změně na středoškolské vzdělání s maturitou se hodnota skóre sníží o 3,81 ($SE = 0,50$, $p = 0,000$) a při změně na vysokoškolské vzdělání se oproti základnímu vzdělání skóre sníží 6,63 ($SE = 0,63$, $p = 0,000$). Statisticky významný vliv na závislou proměnnou byl prokázán také u věkové skupiny. Oproti osobám ve věku do 25 let, dojde u skupiny nad 50 let ke zvýšení výsledného skóre o 2,00 bodů ($SE = 0,38$, $p = 0,000$). Pro osoby ve vyšší věkové kategorii má vzdělávání výrazně nižší prioritu, jsou méně přesvědčeni o jeho přínosu. Při kontrole vlivu ostatních proměnných byl zjištěn i statisticky významný vliv délky nezaměstnanosti. Při změně z nezaměstnanosti kratší než 12 měsíců dochází při přechodu do dlouhodobější nezaměstnanosti k nárůstu výsledného skóre o 0,89 bodů ($SE = 0,39$, $p = 0,022$). Vliv na osobní prioritu vzdělávání byl prokázán také u velikosti místa bydliště. Při změně z kategorie obcí o velikosti do 19 999 obyvatel na obce

s 20 000 a více obyvateli dojde ke snížení výsledného skóru o 0,77 (SE = 0,36, p = 0,035).

Podle tohoto modelu by výsledný skór pro nízkou osobní prioritu vzdělávání nabýval, na příkladu dlouhodobě nezaměstnané ženy se základním vzděláním ve věku 50–64 let, žijících v obci s méně než 20 tis. hodnoty 12,78.

Tabulka 9 Vícenásobný lineární regresní model skóru Nízká osobní priorita

	<i>β koeficient</i>	<i>Standardní chyba</i>	<i>P-hodnota</i>
Konstanta	11,31	0,54	0,000
Pohlaví			
Muž		Referenční hodnota	
Žena	-1,42	0,37	0,000
Vzdělání			
Základní		Referenční hodnota	
Vyučen/a	-1,22	0,50	0,015
SŠ	-3,81	0,50	0,000
VŠ	-6,63	0,63	0,000
Věková skupina			
15–25 let		Referenční hodnota	
50–64 let	2,00	0,38	0,000
Délka nezaměstnanosti			
do 12 měsíců		Referenční hodnota	
12 a více měsíců	0,89	0,39	0,022
Velikost obce			
do 19 999 obyvatel		Referenční hodnota	
20 000 a více obyvatel	-0,77	0,36	0,035
R square	0,19		
Tolerance	0,625–0,986		
N	763		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Z výsledného modelu tak vyplývá, že hlavním determinantem nízké osobní priority vzdělávání je nejvyšší dosažené vzdělání. Podle předpokladů je se vzrůstající úrovní formálního vzdělání odbourávána představa, že dále se vzdělávat není přínosné. To potvrzují i názory odborníků z pracovní skupiny, podle kterých je zejména u nezaměstnaných osob s nízkou kvalifikací vzdělávání v žebříčku osobních priorit velmi upozaděné. Především u mladých nezaměstnaných s nízkou kvalifikací může hrát významnou roli i stále nedávná špatná zkušenost (s počátečním či dalším) vzděláváním, která jim nepomohla k uplatnění na trhu práce. Kromě úrovně dosaženého vzdělání je výrazný rozdíl ve vnitřní motivaci dále se vzdělávat patrný také při srovnání dvou

věkových skupin. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, nezaměstnaní ve věku 50–64 let mohou s ohledem na kratší čas zbývající do starobního důchodu, častěji vnímat vzdělávání jako špatnou, příliš krátkodobou investici. Podle závěrů pracovních skupin jsou navíc starší nezaměstnaní méně flexibilní a ochotní rozšiřovat svou dosavadní kvalifikaci s cílem uplatnit se v doposud nevyzkoušených oborech. Podle Rabušicové a Rabušice (2009: 280) v této věkové skupině, při srovnání skupin s odlišným ekonomickým statutem, vyznačují nízkou vnitřní motivací, projevující se i nižší účastí na vzdělávání, především právě nezaměstnaní (dále také Bočková 2010: 181). Potvrzen byl také názor odborníků, že ženy mají zpravidla pozitivnější vztah ke vzdělávání.

Ve vztahu k výzkumným hypotézám bylo na základě regresní analýzy možné potvrdit hypotézu (č. 7), že pohlaví má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání. U žen je ve srovnání s muži tato bariéra menší. Dále byla potvrzena (č. 8), že nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání. Právě nejvyšší dosažené vzdělání se ukázalo jako nejsilnější determinant osobní priority dalšího vzdělávání, s každým stupněm dosaženého vzdělání tato bariéra výrazně klesá.

4.1.5. Finanční bariéra

Finanční bariéra byla hodnocena na škále 1–10. Její průměrná hodnota byla 7,18 bodů (viz tabulku 3), což je o 1,68 více než střední hodnota škály (5,5). Zastoupeny byly při směrodatné odchylce 2,70 obě krajní hodnoty škály. Finanční důvody tak zkoumaná populace jako bariéru ve vzdělávání vnímá velmi silně, což není překvapivé vzhledem k tomu, že se jedná o osoby nezaměstnané s velmi omezeným zdrojem příjmu.

Při srovnání dvou věkových skupin t-test neukázal na 95% hladině významnosti statisticky významný rozdíl (p -hodnota = 0,076), ačkoliv rozdíl v průměrných hodnotách nebyl úplně zanedbatelný. Průměrná hodnota zkoumané proměnné byla ve skupině do 25 let 7,01, u osob nad 50 let dosahovala hodnoty 7,35. Přestože není rozdíl statisticky významný na 95% hladině významnosti, jak doporučuje Soukup (2010), je na tomto místě, s ohledem na zanedbatelný rozdíl v průměrných hodnotách, vhodné alespoň uvést 95% interval spolehlivosti, podle kterého se rozdíl ve dvou skupinách může pohybovat v rozmezí -0,71– 0,04 (Soukup 2010). Obě věkové skupiny však dle

výsledků kvantitativního šetření vnímají finanční náklady spojené s dalším vzděláváním jako významnou bariéru.

Vícenásobný regresní lineární model

Korelační analýza neprokázala souvislost s proměnnými pohlaví a věk. Tyto dva prediktory proto nebyly zahrnuty do regresního modelu.

Přítomnost multikolinearity mohla být po posouzení ukazatelů tolerance, VIF a condition index zamítnuta. Obdobně ani u žádného páru korelačních koeficientů dle Pearsona nebyla zjištěna příliš vysoká hodnota. Přítomnost vlivných pozorování byla posouzena na základě ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u každého prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n}=2/\sqrt{798}=0,071$. Tuto hranici překročilo celkem 6 případů, které byly vyřazeny z další analýzy. Heteroskedasticita byla posuzována na základě Glejserova testu. Absolutní hodnoty nestandardizovaných residuí byly dosazeny do regresního modelu jako závislá proměnná, původní závislá proměnná byla přidána k prediktorům. Na základě posouzení statistické významnosti jednotlivých β koeficientů byla v modelu odhalena přítomnost heteroskedasticity, hodnota sig. byla prediktoru velikost místa bydliště menší než 0,05. Také z důvodu neprokázání statisticky významného vlivu na β koeficient byla tato proměnná z výsledného modelu vyřazena.

Z regresního modelu byly dále kvůli neprokázání statisticky významného vlivu na závisle proměnnou vyřazeny proměnné délka nezaměstnanosti ($\beta = 0,16$, $p = 0,375$) a velikost místa bydliště ($\beta = -0,34$, $p = 0,097$). Výsledný model tak kromě konstanty zahrnuje pouze nezávislé proměnné nejvyšší dosažené vzdělání a příjem domácnosti. Dle indexu determinace model vysvětluje pouze 4,3 % rozptylu závislé proměnné, což je velmi nízké číslo. Z výsledku je tak zřejmé, že zahrnuté prediktory mohou deklarovanou finanční bariéru ve vzdělávání predikovat pouze ve značně omezené míře a pro budování kvalitnějšího modelu by bylo zapotřebí zahrnutí dalších vysvětlujících proměnných, které však v použitých datech nejsou k dispozici. Alternativní hypotézou může být, že nezaměstnané osoby z hlediska věku ohrožené na trhu práce tvoří v tomto ohledu poměrně homogenní skupinu. Velmi vysoká průměrná hodnota skóru pro finanční bariéru navíc značí, že cílová populace vnímá finanční důvody jako velmi intenzivní bariéru ve vzdělávání.

Konstanta modelu byla odhadnuta na hodnotu 7,73. Statisticky významný vliv se při srovnání s referenční kategorií základní vzdělání prokázal u středoškolského

vzdělání s maturitou a u vysokoškolského vzdělání. Při změně na středoškolské vzdělání dojde ke snížení skóru o 0,82 bodu (SE = 0,27, p = 0,003) a při změně na vysokoškolské vzdělání dojde ke snížení skóru o 1,4 bodu (SE = 0,53, p = 0,009), což je vzhledem k použití 10 stupňové škále poměrně veliký rozdíl. Výsledný skór se u osob, jejichž příjem domácnosti dosahuje alespoň 20 000 Kč, oproti osobám žijícím v domácnostech s nižším příjmem, sníží o 0,61 (SE = 0,20, p = 0,003). Podle tohoto modelu by výsledný skór pro finanční bariéry v dalším vzdělávání nabýval, na příkladu osoby s vysokoškolským vzděláním a příjmem domácnosti alespoň 20 000 Kč hodnoty 5,72. S ohledem na malý podíl vysvětleného rozptylu závislé proměnné je však nutné k výslednému modelu přistupovat s opatrností.

Tabulka 10 Vícenásobný lineární regresní model skóru Finanční důvody

	<i>β koeficient</i>	<i>Standardní chyba</i>	<i>P-hodnota</i>
Konstanta	7,73	0,22	0,000
Vzdělání			
Základní		Referenční hodnota	
Vyučen/a	-,17	0,25	0,492
SŠ	-0,82	0,27	0,003
VŠ	-1,40	0,53	0,009
Příjem domácnosti			
do 19 999	Referenční hodnota		
20 000 a více	-0,61	0,20	0,003
R square	0,043		
Tolerance	0,653–0,980		
N	707		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Navzdory očekáváním se nepotvrdila hypotéza, že finanční bariéra ve vzdělávání je větší u nezaměstnaných ve věku do 25 let. Výsledky však ukazují, že obě věkové skupiny nezaměstnaných vnímají finanční náklady spojené s dalším vzděláváním jako významnou bariéru. Podle odborníků z pracovních skupin to může být zapříčiněno nedostatečnou informovaností o možnostech financování celé řady vzdělávacích aktivit prostřednictvím různých projektů, zpravidla financovaných z Evropského sociálního fondu, které nejčastěji realizuje Úřad práce ČR. A to zejména s ohledem na strategické plánování, které v posledních letech klade důraz právě na podporu věkových skupin znevýhodněných na trhu práce (FDV 2015: 103).

Nejlepším příkladem takové finanční podpory vzdělávání nezaměstnaných jsou rekvalifikace. Ty v souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti nabízí možnost získat novou kvalifikaci, ale také zvýšit či prohloubit stávající kvalifikaci bez nutnosti za vzdělávání platit. V praxi mohou nezaměstnaní v evidenci uchazečů o práci vybírat z nabídky Úřadu práce tzv. zabezpečených rekvalifikací, i zažádat o proplacení tzv. zvolené rekvalifikace, kdy si může uchazeč sám najít vhodný rekvalifikační kurz. Pokud Úřad práce takto vybraný rekvalifikační kurz schválí, proplatí náklady přímo poskytovateli vzdělání až po úspěšném splnění zkoušky (FDV 2015: 78). Dle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí je od roku 2005 takto v rámci aktivní politiky zaměstnanosti každoročně hrazeno 25 tis. až 65 tis. rekvalifikací (MPSV 2017). Zpočátku převažovaly zabezpečené rekvalifikace, postupně se však zvyšoval podíl zvolených rekvalifikací, které v roce 2015 již tvořili téměř polovinu všech realizovaných rekvalifikací (MPSV 2016: 10). Dalším nástrojem, vhodným zejména pro nezaměstnané ve věku do 25 let, kterým nejčastěji chybí praktické zkušenosti, jsou praktické stáže. Ačkoliv praktické vzdělávání formou stáží již aktuálně není součástí aktivní politiky zaměstnanosti, jeho finanční podpora nadále probíhá alespoň prostřednictvím několika projektů¹¹.

Na základě analýzy nemohla být potvrzena hypotéza (č. 9), že u nezaměstnaných do 25 let je častější finanční bariéra v dalším vzdělávání než u nezaměstnaných ve věku nad 50 let. Potvrzena byla naopak hypotéza (č. 10), že příjem domácnosti má významný vliv na finanční bariéru v dalším vzdělávání.

4.1.6. Nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání

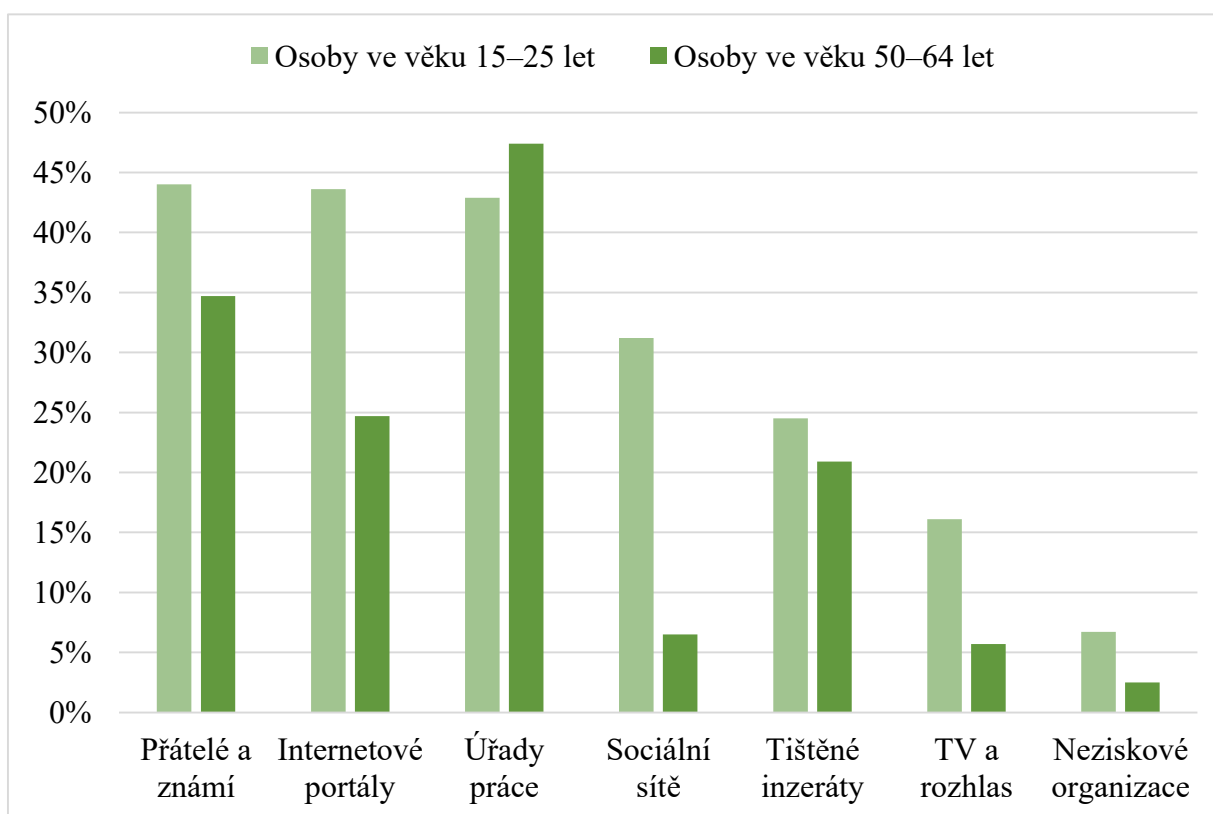
Nízká informovanost o možnostech dalšího vzdělávání byla hodnocena na škále 1–10. Její průměrná hodnota byla 6,18 bodů, což je o 0,68 více než střední hodnota škály (5,5). Při směrodatné odchylce 2,66 byly zastoupeny obě krajní hodnoty použité

---

¹¹ V uplynulých letech bylo možné čerpat finanční podporu na vzdělávání v praxi přímo u zaměstnavatelů např. prostřednictvím projektů Stáže ve firmách I a II (realizované Fondem dalšího vzdělávání) či Odborná praxe pro mladé do 30 let (realizované jednotlivými krajskými pobočkami Úřadu práce ČR) (FDV 2015: 105–107).

škály (viz tabulku 3). Nízkou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání tak zkoumaná skupina jako bariéru ve vzdělávání vnímá spíše nadprůměrně. Při srovnání dvou věkových skupin bylo možné po vyhodnocení t-testu zamítnout nulovou hypotézu o shodných středních hodnotách. Ve skupině do 25 let byla průměrná hodnota 5, u osob nad 50 let dosahovala hodnoty 6,44. Statisticky významný rozdíl v průměrných hodnotách obou skupin byl poměrně veliký. Výsledky tedy ukazují, že nízkou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání vnímá intenzivněji jako bariéru v účasti skupina nad 50 let, ačkoliv i mladí do 25 let ji vnímají nadprůměrně. Jak ukazuje graf 3, u obou skupin se značně liší také využívání různých zdrojů informací o možnostech dalšího vzdělávání. Zatímco osoby starší 50 let při zjišťování informací nejvíce spoléhají na Úřad práce, nezaměstnaní ve věku do 25 let výrazně častěji vyhledávají na internetu a sociálních sítích.

Graf 3 Využívané zdroje informací o možnostech dalšího vzdělávání

Zdroj: Výzkum Kooperace, vlastní zpracování. Otázka *Kde si vyhledáváte informace o možnostech dalšího vzdělávání?* N = 817 (417 osob do 25 let, 401 osob starších 50 let)

Vícenásobný regresní lineární model

Korelační analýza neprokázala souvislost s proměnnou velikost místa bydliště. Tento prediktor proto nebyl zahrnut do regresního modelu.

Přítomnost multikolinearity mohla být po posouzení ukazatelů tolerance, VIF a condition index zamítnuta. Ani žádného páru korelačních koeficientů dle Pearsona nebyla zjištěna vyšší hodnota, která by mohla vést k vyřazení některého z prediktorů. Přítomnost vlivných pozorování byla posouzena na základě ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u každého prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n}=2/\sqrt{697}=0,076$. Tuto hranici překročily celkem 3 případy, které byly vyřazeny z další analýzy. Heteroskedasticita byla posuzována na základě Glejserova testu. Absolutní hodnoty nestandardizovaných residuí byly dosazeny do regresního modelu jako závislá proměnná, původní závislá proměnná byla přidána k prediktorům. Na základě posouzení statistické významnosti jednotlivých β koeficientů nebyla v modelu odhalena přítomnost heteroskedasticity, hodnota sig. všech prediktorů byla vyšší než 0,05.

Z výsledného modelu byla vyřazena proměnná délka nezaměstnanosti, u níž nebyl potvrzen statisticky významný vliv na závislou proměnnou ($p = 0,633$). Vytvořený model vysvětluje podle indexu determinace pouze 6,4 % rozptylu proměnné nízká informovanost o možnostech dalšího vzdělávání. K modelu je tak podobně jako u finanční bariéry nutné přistupovat s opatrností.

Konstanta byla odhadnuta na hodnotu 6,25. S výjimkou vzdělání s výučním listem byl u ostatních kategorií nejvyššího dosaženého vzdělání zjištěn statisticky významný rozdíl 95% hladině významnosti při srovnání se referenční kategorií. Při změně na středoškolské vzdělání s maturitou dojde podle modelu ke snížení skóru o 0,48 ($SE = 0,26$, $p = 0,000$) a při změně na vysokoškolské vzdělání dojde k výraznému snížení o 1,9 bodu ($SE = 0,49$, $p = 0,000$). Při přechodu k vyšší příjmové skupině domácnosti, tedy nad 20 tis. korun, dojde ke snížení skóru o 0,58 ($SE = 0,20$, $p = 0,003$). Při kontrole vlivu ostatních proměnných byl potvrzen také vliv věkové kategorie. Při srovnání s kategorií do 25 let, je u skupiny nad 50 let výsledný skór vyšší o 0,44 ($SE = 0,20$, $p = 0,032$). O něco méně výrazný, avšak stále nezanedbatelný vliv

byl naměřen také u proměnné pohlaví. U žen dosahuje ve srovnání s muži výsledný skór hodnoty o 0,40 bodu vyšší (SE = 0,20, p = 0,041).

Podle tohoto modelu by skór pro nedostatečnou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání, u středoškolsky vzdělaného muže ve věku do 25 let, žijícího v domácnosti s příjmem nižším než 20 tis. korun, dosáhnul hodnoty 5,23.

Tabulka 11 Vícenásobný lineární regresní model skóru Nedostatečná informovanost

	<i>β koeficient</i>	<i>Standardní chyba</i>	<i>P-hodnota</i>
Konstanta	6,25	0,36	0,000
Vzdělání		Referenční hodnota	
Základní			
Vyučen/a	-0,48	0,25	0,057
SŠ	-1,02	0,26	0,000
VŠ	-1,90	0,49	0,000
Příjem domácnosti		Referenční hodnota	
do 19 999			
20 000 a více	-0,58	0,20	0,003
Věková skupina		Referenční hodnota	
15–25 let			
50–64 let	0,44	0,20	0,032
Pohlaví		Referenční hodnota	
Muž			
Žena	0,40	0,20	0,041
R square	0,064		
Tolerance	0,608–0,969		
N	707		

Zdroj: výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Podle odborníků z pracovních skupin mají zejména nezaměstnaní ve věku 50–64 let poněkud ztížen přístup k informacím o možnostech dalšího vzdělávání, které jsou z velké části (a někdy zcela výhradně) na webových stránkách a sociálních sítích. To potvrzují i výsledky šetření, pokud srovnáme informační zdroje využívané oběma skupinami (viz graf 3). Úřad práce, jako nejvíce využívaný informační kanál zmíněné věkové skupiny, nemůže nikdy zcela nahradit online zdroje. Například při výběru zvolených rekvalifikací mohou poradci Úřadu práce zájemce o rekvalifikaci pouze nasměrovat, nikoliv však odkázat na konkrétní kurz. Ten si musí zájemce najít sám, v čemž ho často limituje právě omezený přístup k internetu či nižší počítačová

gramotnost. S těmito faktory může souviset úroveň dosaženého vzdělání, která se ukázala být silným determinanem nedostatečné informovanosti o možnostech dalšího vzdělání.

Výsledky analýzy potvrdily hypotézu (č. 11), která říká, že pro nezaměstnané starší 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání, než pro nezaměstnané do 25 let. Potvrzena byla také hypotéza (č. 12), že nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na nedostatečnou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání. S každým stupněm dosaženého vzdělání tato bariéra výrazně klesá.

4.1.7. Preference praxe oproti vzdělávání

Preference praxe oproti vzdělávání byla hodnocena na škále 1–10. Její průměrná hodnota byla 7,58 bodů, což je o 2,08 více než střední hodnota škály (5,5). Při směrodatné odchylce 2,26 byly zastoupeny všechny hodnoty ve škále (viz tabulku 3). Nezaměstnaní ve vymezených věkových skupinách tak před vzděláváním výrazně preferují nabývání praktických zkušeností na trhu práce. Při srovnání dvou věkových skupin bylo možné po vyhodnocení t-testu zamítnout nulovou hypotézu o shodnosti středních hodnot. Ve skupině do 25 let byla průměrná hodnota 7,85, u osob nad 50 let dosahovala hodnoty 7. Statisticky významný rozdíl v hodnotách skóru byl v obou skupinách poměrně veliký. Podle očekávání je preference praxe, poukazující na její nedostatek v cílové populaci, významnou bariérou především u mladších osob do 25 let. Poměrně překvapivě však preferují praxi před vzděláváním také nezaměstnaní ve věku 50–64 let. U obou zkoumaných skupin tak deklarované postoje představují poměrně výraznou motivační bariéru ve vzdělávání.

Korelační analýza neodhalila statisticky významnou souvislost proměnné preference praxe s jinou sociodemografickou proměnnou než s věkovou skupinou, a to ani při rozdělení výběrového souboru dle věkového kritéria. Ani po transformaci proměnné na tři nebo čtyři kategorie a využití Pearsonova Chi kvadrát testu nezávislosti, nebyla odhalena žádná statisticky významná souvislost mezi proměnnou

preferenci praxe a některým ze sociodemografických prediktorů, což indikuje velmi podobné postoje zkoumané populace napříč různými podskupinami.

Podle odborníků z pracovních skupin je nedostatek praktických zkušeností jednou z hlavních nevýhod mladých osob ve věku do 25 let při vstupu na trh práce. Vhodným řešením této situace podle odborníků může být absolvování stáží ve firmách, kde mohou nezaměstnaní nabýt požadované praktické zkušenosti, pracovní orientované dovednosti a znalosti. Podle výsledků výzkumu Kooperace však nějakou stáž v minulosti absolvovaly pouze 4 % nezaměstnaných do 25 let, a rozhodně se tak nejedná o příliš využívanou formu dalšího vzdělávání (Potočková 2015: 25).

Na základě t-testu pro dva nezávislé výběry mohla být potvrzena hypotéza (č. 13), že u nezaměstnaných do 25 let je častější přesvědčení, že praxe je důležitější než další vzdělávání, než u nezaměstnaných nad 50 let. Poměrně překvapivě však preference praxe nad vzděláváním převažovala také u věkové skupiny 50–65 let.

4.2. Účast na dalším vzdělávání

Vliv jednotlivých bariér a základních sociodemografických ukazatelů na účast v dalším vzdělávání byl zkoumán zvlášť u dvou věkových skupin nezaměstnaných osob. Binární logistické regresní modely byly tedy vytvářeny zvlášť pro skupinu ve věku 15–25 let a skupinu ve věku 50–64 let.

Jako závislá proměnná do modelu vstoupila účast na dalším vzdělávání¹². Do prvního modelu vstoupily jako závislé proměnné jednotlivé typy sedmi bariér a pro kontrolu vlivu také sociodemografické proměnné pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, délka nezaměstnanosti a velikost místa bydliště. Všechny dichotomické proměnné byly pro logistickou regresi kódovány nulou, dále s nimi bylo zacházeno jako se spojitými proměnnými (Hosmer a Lemeshow, 2000: 48–49). Na základě Likelihood-ratio vycházejícího z kritéria maximální věrohodnosti a Wald kritéria byli postupně

---

¹² Účast na dalším vzdělávání byla operacionalizována jako účast na alespoň jedné z následujících forem vzdělávání: vzdělávací kurz, rekvalifikační kurz, online kurz, seminář, workshop, stáž, zahraniční stáž.

vyřazovány nevhodné prediktory. Výsledná rovnice prvního modelu s použitím logitu, přirozeného logaritmu šance, měla následující tvar.

$$\text{logit}(Y) = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \beta_4 x_4 + \beta_5 x_5 + \beta_6 x_6 + \beta_7 x_7 + \beta_8 x_8 + \beta_9 x_9 + \beta_{10} x_{10} + \beta_{11} x_{11} + \beta_{12} x_{12} + \beta_{13} x_{13},$$

kde Y je účast na dalším vzdělávání, X₁–X₇ jsou jednotlivé typy bariér, X₈ je pohlaví, X₉ je vzdělání s výučním listem, X₁₀ je středoškolské vzdělání, X₁₁ je vysokoškolské vzdělání, X₁₂ je délka nezaměstnanosti a X₁₃ je velikost místa bydliště.

4.2.1. Prediktory účasti na dalším vzdělávání u osob ve věku 50–64 let

Protože operace pro logistickou regresní analýzu v SPSS neobsahuje možnosti pro posouzení multikolinearity, byla využita funkce lineární regrese. Po posouzení ukazatelů tolerance, VIF a condition index mohla být přítomnost škodlivé multikolinearity prediktorů zamítnuta. Přítomnost vlivných pozorování byla posouzena na základě ukazatele DFBETA, jehož hodnota by u každého prediktoru neměla překročit hodnotu $2/\sqrt{n} = 2/\sqrt{361} = 0,105$, což se v našem případě nestalo, a tak nebyl důvod vyřazovat některá pozorování z analýzy.

Na základě Likelihood-ratio vycházejícího z kritéria maximální věrohodnosti, Wald kritéria a Lagrange multiplier testu ukazujícího změnu vhodnosti modelu po zařazení prediktoru, byly postupně vyřazovány pro model nevhodné nezávislé proměnné. Výsledný model zahrnuje pouze proměnné nízké sebevědomí, nízkou osobní prioritu a nízkou informovanost. Obdoba indexu determinace, Nagelkerke R square, který může nabývat hodnot v intervalu $<0;1>$, nám říká, že model vysvětluje přibližně 17 % závislé proměnné. Pro posouzení kvality modelu byl vyhodnocen Hosmer Lemeshow test, jehož nulová hypotéza říká, že model má dobrou prediktivní sílu, sedí na napozorovaná data. Dle výsledku (sig. = 0,287) nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout a můžeme tedy soudit, že podle daného ukazatele je model dobrý. Dalším ukazatelem vhodnosti modelu byl Chí kvadrát test odvozený od pravděpodobnosti napozorování takových dat, jaká jsme napozorovali, za předpokladu platnosti původního modelu. Podle výsledku testu (sig. = 0,000) můžeme zamítnout nulovou

hypotézu, že žádný z prediktorů nemá statisticky významný vliv a model není lepší než konstanta. Posledním důležitým ukazatelem je Classification table, podle které při zařazení prediktorů do modelu správně klasifikujeme 73,7 % napozorovaných případů.

Tabulka 12 Binární logistický regresní model účasti na dalším vzdělávání osob ve věku 50–64 let

	β	$Exp \beta$	Standardní chyba	Wald	P-hodnota
Konstanta	-1,416	0,24	0,391	13,01	0,000
B1 (nízké sebevědomí 3–30)	0,045	1,05	0,024	3,94	0,050
B4 (nízká osobní priorita 2–20)	0,056	1,06	0,034	3,25	0,078
B6 (nedostatečná informovanost 1–10)	0,156	1,17	0,051	9,34	0,002
Negelkerke R square	0,17				
Hosmer Lemeshow sig.	0,287				
Omnibus test sig.	0,000				
Classification table	73,7 %				
N	361				

Zdroj: Výzkum Kooperace, vlastní zpracování

Pro snadnější interpretaci výsledků byla proměnná účast na dalším vzdělávání transformována tak, aby hodnota 0 = účastnil/a se a hodnota 1 = neúčastnil/a se. V intencích šance, tedy poměru pravděpodobností, jsme modelem získali rovnici

$$\text{šance} = P(\text{účast} = 1) / P(\text{účast} = 0) = P(\text{neúčastnil/a se}) / P(\text{účastnil/a se}) = \exp(-1,416 + 0,045 \cdot B1 + 0,156 \cdot B6)$$

Pro interpretaci je nejvhodnější posouzení exponenciálních funkcí β , která pracuje s poměrem šancí a říká, jaká bude predikovaná změna závislé proměnné při změně nezávislé proměnné o jednotku. Za každý jeden bod skóru pro bariéru nízké sebevědomí vzrůstá šance, že se nevzdělával 1,05x, ovšem vliv této proměnné je na samé hranici 95% hladině významnosti (SE = 0,024, p = 0,050). U nízkého osobní

priority překročila p hodnota hranici pro dosažení uvedené hladiny významnosti ($p = 0,078$), pro její nezanedbatelný vliv a úplnost výsledků je však zahrnuta v tabulce 12. S každým bodem skóru pro nízkou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání vzrůstá šance na neúčast 1,17x ($Se = 0,051$, $p = 0,002$). Protože mohou hodnoty skóru jednotlivých typů bariér nabývat různých hodnot, pro posouzení vlivu proměnných byly původní proměnné v modelu nahrazeny jejich standardizovanými hodnotami. Ačkoliv nelze nové exponované β interpretovat pomocí změny šancí, z výsledku je patrné, že největší vliv na závislou proměnnou má bariéra nízké sebevědomí ($Exp \beta = 2,141$), následovaná nízkou informovaností ($Exp \beta = 1,265$) a nízkou osobní prioritou ($Exp \beta = 1,103$).

U věkové skupiny 15–25 let, bylo možné potvrdit hypotéza (č. 13), že jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání nezaměstnaných ve věku 15–25 let pouze částečně. Při kontrole vlivu ostatních prediktorů byl totiž prokázán statisticky významný vliv na účast v dalším vzdělávání pouze u bariér nízké sebevědomí a nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání.

4.2.2. Prediktory účasti na dalším vzdělávání u osob ve věku 15–25 let

U skupiny nezaměstnaných ve věku 15–25 let nebylo možné vytvořit logistický regresní model. Diskriminační síla postupně vytvářených modelů byla velmi nízká. Při porovnání predikovaných a napozorovaných hodnot závisle proměnné byl velmi nízký podíl správně zařazených případů, a to zejména pro hodnotu 0 značící aktivní účast na některé z forem dalšího vzdělávání. Na základě výsledků tedy nebylo možné potvrdit hypotézu, že hypotéza (č. 15), že jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání.

4.3. Výsledky ve vztahu k hypotézám

Tabulka 13 přehledně shrnuje výsledky hypotéz, které byly stanoveny na začátku této práce.

Tabulka 13 Výsledky hypotéz

<i>Hypotéza</i>	<i>Výsledek</i>
Hypotéza č. 1: Pro nezaměstnané nad 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečné sebevědomí, než pro nezaměstnané do 25 let.	Potvrzena
Hypotéza č. 2: S rostoucím dosaženým vzděláním se významně snižují bariéry nedostatečné sebevědomí a nízká osobní priorita dalšího vzdělávání.	Potvrzena
Hypotéza č. 3: S rostoucí délkou nezaměstnanosti se významně zvyšuje bariéra nedostatečné sebevědomí.	Potvrzena
Hypotéza č. 4: Pro nezaměstnané nad 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečná relevance nabídky dalšího vzdělávání, než pro nezaměstnané do 25 let.	Zamítnuta
Hypotéza č. 5: Velikost místa bydliště má významný vliv na relevanci nabídky dalšího vzdělávání.	Potvrzena, s rostoucím počtem obyvatel obce se bariéra snižuje
Hypotéza č. 6: Nedostatek časových možností je větší bariérou v dalším vzdělávání pro nezaměstnané nad 50 let, než pro nezaměstnané do 25 let.	Zamítnuta
Hypotéza č. 7: Pohlaví má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání.	Potvrzena, u mužů je nízká osobní priorita dalšího vzdělávání větší bariérou
Hypotéza č. 8: Nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na osobní prioritu dalšího vzdělávání.	Potvrzena, se vzrůstajícím vzděláním tato bariéra klesá
Hypotéza č. 9: U nezaměstnaných do 25 let je častější finanční bariéra v dalším vzdělávání než u nezaměstnaných ve věku nad 50 let.	Zamítnuta

Hypotéza č. 10: Příjem domácnosti má významný vliv na finanční bariéru v dalším vzdělávání.	Potvrzena, s rostoucím příjmem domácnosti tato bariéra klesá
Hypotéza č. 11: Pro nezaměstnané starší 50 let je větší bariérou v dalším vzdělávání nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání, než pro nezaměstnané do 25 let.	Potvrzena
Hypotéza č. 12: Nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na nedostatečnou informovanost o možnostech dalšího vzdělávání.	Potvrzena, se vzrůstajícím vzděláním tato bariéra klesá
Hypotéza č. 13: U nezaměstnaných do 25 let je častější přesvědčení, že praxe je důležitější než další vzdělávání, než u nezaměstnaných nad 50 let.	Potvrzena
Hypotéza č. 14: Jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání nezaměstnaných ve věku 15–25 let.	Potvrzena pouze částečně, vliv mají pouze bariéry nízké sebevědomí a nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání
Hypotéza č. 15: Jednotlivé dimenze bariér mají významný vliv na účast na dalším vzdělávání nezaměstnaných ve věku 50–64 let.	Zamítnuta

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo identifikovat a popsat hlavní bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných ve věkových skupinách 15–25 let a 50–64 let, které jsou nazývány jako znevýhodněné nebo ohrožené na trhu práce. Obě věkové skupiny nezaměstnaných se vyznačují nízkou mírou účasti na dalším vzdělávání, které je účinným nástrojem zvyšování zaměstnanosti a zaměstnatelnosti. Podle výzkumu Kooperace se však v posledních 12 měsících účastnilo dalšího vzdělávání pouze 13 % nezaměstnaných ve věku 15–25 let, zatímco mezi pracujícími ve stejném věku byla účast 46 %. Ve věku 50–64 let byla účast nezaměstnaných 10 %, u pracujících 37 %. Průměr pracující dospělé populace byl přitom v ČR 43 %. Mladí do 25 let jsou skupinou, ve které je ve srovnání s populačním průměrem velmi vysoká míra nezaměstnanosti. Nezaměstnanými v tomto věku jsou zpravidla absolventi, nejčastěji středních škol, jejichž velikou nevýhodou v očích zaměstnavatelů je kromě absence praktických zkušeností a s ní souvisejících pracovních návyků i nevhodná či nedostatečná kvalifikace. Přestože nemohou najít uplatnění na trhu práce, další vzdělávání po opuštění systému počátečního vzdělávání nevnímají následný logický krok. Druhou znevýhodněnou skupinou jsou pak starší osoby v předdůchodovém věku 50–64 let, u nichž ztráta zaměstnání často vede k demotivaci při hledání nového zaměstnání, která mnohdy ústí v únikové řešení, tím je primárně odchod do předčasného starobního důchodu, a to i za nevýhodných ekonomických podmínek. Právě v souvislosti s touto skupinou se nejčastěji mluví o věkové diskriminaci. V očích zaměstnavatelů se tato věková skupina často vyznačuje nižší ochotou přizpůsobovat se potřebám zaměstnavatelů, měnit své profesní zaměření a rozšiřovat svou kvalifikaci. Zároveň mohou představovat nejistou investici v dlouhodobém horizontu, a to především v souvislosti se zmiňovaným dřívějším odchodem do starobního důchodu i potenciálně častějšími zdravotními komplikacemi. Pro obě věkové skupiny nezaměstnaných může být další vzdělání užitečným nástrojem, jak zvyšovat svou kvalifikaci a tím i uplatnitelnost na trhu práce. Jeho efektivnějšímu využívání však brání řada vnitřních i vnějších bariér.

Protože v ČR nebylo výzkumu bariér ve vzdělávání těchto specifických skupin doposud věnováno mnoho pozornosti, cílem této práce bylo zaměřit se právě na ně.

Pomocí lineární regresní analýzy byl analyzován vliv několika sociodemografických ukazatelů na sedm samostatných dimenzí bariér ve vzdělávání.

Výsledky analýzy ukázaly, že nedostatečné sebevědomí (a obavy z neúspěchu), je, při srovnání obou skupin, větší bariérou pro osoby ve věku 50–64 let. Významným prediktorem nedostatečného sebevědomí je také nejvyšší dosažené vzdělání, s jehož růstem tato bariéra významně klesá. Naopak s rostoucí délkou nezaměstnanosti se sebevědomí zhoršuje. Na další bariéru, nedostatečnou relevanci nabídky dalšího vzdělávání, má největší vliv velikost místa bydliště, pro kterou platí, že s rostoucím počtem obyvatel tato bariéra klesá, což ukazuje na značné rozdíly v nabídce a dostupnosti vzdělávání mezi většími městy a menšími obcemi, odlehlými lokalitami. Nedostatečnou relevanci nabídky také silněji vnímají osoby ve věku 50–64 let a dlouhodobě nezaměstnaní. Nedostatek času se ani u jedné skupiny neukázal jako příliš výraznou bariérou ve vzdělávání. Kromě nejvyšší úrovně dosaženého vzdělání nebyl prokázán vztah této bariéry s žádným jiným prediktorem. Ačkoliv byl prokázán statisticky významný rozdíl pouze u některých stupňů dosaženého vzdělání, obecně lze říci, že s vyšším dosaženým vzděláním klesá tato bariéra. Nízkou osobní prioritou dalšího vzdělávání se více vyznačuje starší věková skupina 50–64 let, nejsilnějším determinanem je však opět nejvyšší dosažené vzdělání, s jehož růstem bariéra klesá. Podle výsledků lineární regresní analýzy je také nezanedbatelný rozdíl při srovnání pohlaví. Ženy mají ve srovnání s muži vzdělávání výše v žebříčku osobních hodnot. Finanční bariéra je silně vnímanou překážkou v obou věkových skupinách nezaměstnaných. Jejím významným determinanem je nepřekvapivě příjem domácnosti, při kontrole vlivu ostatních zároveň klesá s výší dosaženého vzdělání. Nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání je větším problémem u starších osob ve věku 50–64 let. Také nejvyšší dosažené vzdělání má významný vliv na informovanost, přičemž opět platí, že s rostoucím vzděláním se tato bariéra snižuje. Statisticky významný vliv byl zjištěn také u pohlaví a příjmu domácnosti. Poslední zkoumanou bariérou byla preference praxe oproti vzdělávání. Ta je při srovnání věkových skupin výrazněji přítomna u nezaměstnaných do 25 let, poměrně překvapivě však jednoznačně preferují praxi před vzděláváním také nezaměstnaní ve věku 50–65 let.

Binární logistickou regresní analýzou byl v závěru zkoumán vliv jednotlivých dimenzí bariér na účast v dalším vzdělávání. U věkové skupiny 15–25 let byl zjištěn

statisticky významný vliv na účast pouze u bariér nedostatek sebevědomí a nedostatečná informovanost o možnostech dalšího vzdělávání, přičemž větší vliv měl nedostatek sebevědomí. U skupiny ve věku 50–64 let nebyl obdobným způsobem zjištěn statisticky významný vliv u žádné ze zkoumaných dimenzí bariér.

Závěry této práce je možné vztahovat pouze k úzce vymezené populaci, kterou jsou nezaměstnaní v ČR ve věku 15–25 let a 50–64 let. Námětem pro další prohlubování znalostí o dané problematice by mohl být výzkum zaměřený na srovnání rozdílů mezi jednotlivými regiony ČR, mezi nimiž mohou být značné rozdíly. Přínosný by také mohl být také kvalitativní výzkum zaměřený na motivaci a bariéry v účasti nezaměstnaných v daných věkových kategoriích na konkrétních formách vzdělávacích aktivit jako jsou rekvalifikace, vzdělávací kurzy nebo praktické stáže. Výsledky této práce by zároveň bylo zajímavé srovnat s pracující (zaměstnanou či samostatně výdělečně činnou) populací ve stejných věkových kategoriích.

Summary

The aim of this diploma thesis was to identify and describe the main barriers in the education of unemployed people aged 15-25 and 50-64 years, who are called disadvantaged or threatened groups in the labor market. Both age groups of the unemployed have a low level of participation in continuing education, which is an effective tool for increasing employment and employability. However, according to Kooperace research, only 13 % of the unemployed aged 15-25 have participated in continuing education in the last 12 months, while 46 % of employed (or self-employed) at the same age participated. At the age of 50-64 the participation of the unemployed was 10 %, in the case of employed or self-employed it was 37 %. The average of adult working population was 43 % in the Czech Republic. Young people under the age of 25 are a group with a very high unemployment rate compared to the average population. Unemployed at this age are usually graduates, most often of secondary schools, whose greatest disadvantage in the eyes of employers is, in addition to the lack of practical experience and associated working habits, inappropriate or insufficient qualifications. Although they can not find job, further education after leaving the school educational system does not follow as the next logical step. The second disadvantaged group is older people in pre-retirement age of 50-64 years whose job loss often leads to demotivation in search of a new job, which often leads to an escape solution, such as early retirement, even under unfavorable economic conditions. It is precisely this group, who is the most often associated with age discrimination. In the eyes of employers, this age group is often characterized by a lower willingness to adapt to the needs of employers, to change their professional focus and to broaden their qualifications. At the same time, they may represent an uncertain investment in the long run, especially in connection with the mentioned earlier retirement and potentially more frequent health complications. For both age groups of the unemployed, further education can be a useful tool to increase their skills and thus their employability in the labor market. However, a number of internal and external barriers prevents its more efficient use.

Since there has not been much attention in the Czech Republic to the research of the barriers in the education of these specific groups, the aim of this work was to focus on them. Using a multivariate linear regression analysis, the impact of several

sociodemographic indicators on seven separate dimensions of barriers in education was analyzed.

The results of the analysis have shown that the lack of self-confidence (and fear of failure), when compared in both age groups, is a greater barrier for people aged 50-64. An important predictor of insufficient self-confidence is also the highest education level, with its growth the barrier falling significantly. On the contrary, with increasing length of unemployment, self-confidence is deteriorating. Another barrier, the lack of relevance of the continuing education supply, has the greatest determinant in the size of the place of residence. The barrier is falling with the increasing number of inhabitants, which shows the considerable differences in the supply and accessibility of continuing education between bigger cities and smaller municipalities, especially in remote locations. The lack of relevance of the supply is also perceived more strongly by people aged 50-64 and those in long-term unemployment. The lack of time did not appear to be a very significant barrier to education in neither group. Except the highest level of education, the relationship of this barrier with any other predictor has not been established. Although a statistically significant difference has only been demonstrated for some degrees of education, it can be said in general, that with higher education the barrier is diminishing. The lower personal priority of continuing education is more present in the older age group of 50-64, but the strongest determinant is once again the highest education level, with its growth the barrier is falling. According to the results of the linear regression analysis, there is also a significant difference in gender comparison. Women have more positive attitudes toward education than men. The financial barrier is a strongly perceived barrier in both age groups of the unemployed. Its major determinant is the household's income, while controlling the influence of other predictors, it also decreases with increasing education level. Insufficient awareness of continuing education opportunities is a bigger problem for older unemployed aged 50-64. Also, the highest educational level has a significant impact on awareness, again, with a growing education this barrier is decreasing. Statistically significant influence of gender and household income was also found. The last analyzed barrier was the preference of work experience versus continuing education. In comparison, this barrier is more present in the age group up to 25 years, but quite surprisingly, unemployed aged 50-65, also strongly prefer work experience.

Using the binary logistic regression analysis, the influence of the individual barrier dimensions on the participation in continuing education was examined. For the age group of 15-25 years, a statistically significant impact on the participation in continuing education, was found only for barriers lack of self-esteem and insufficient awareness of continuing education possibilities, while second had greater impact on the lack of self-confidence. In the 50-64 age group, a statistically significant effect was not found in any of the studied dimensions of the barriers.

The conclusions of this work can only be related to the narrowly defined population, which is unemployed in the Czech Republic aged 15-25 and 50-64 years. To deepen the knowledge about the given issue, the research aimed at comparing the differences between the various regions of the Czech Republic, among which there may be significant differences, could be utilized. Qualitative research focused on motivation and barriers to the participation of the unemployed in given age groups in specific forms of educational activities such as requalification, educational courses or vocational internships could also be beneficial. The comparison of unemployed with working (employed or self-employed) population in the same age categories would also be interesting.

Použitá literatura

- Alternativa 50+. 2014. Postavení lidí po padesátce a reakce v oblasti veřejných politik v ČR. Stínová zpráva k postavení lidí 50+, pečujících osob a demografickému stárnutí v České republice. Praha: Alternativa 50+. ISBN 978-80-905711-1-2. http://alternativaplus.cz/wp-content/uploads/2016/01/postaveni-lidi-po-padesatce_final.pdf [aktivní 7. 5. 2017]
- Agresti, A. 2002. Categorical Data Analysis. Florida: John Wiley & Sons, Inc. ISBN 0-471-36093-7
- Bíl, J. et al. 2009. Gretl – uživatelská příručka. Masarykova univerzita, Ekonomicko správní fakulta. http://www.thunova.cz/wp-content/uploads/CZU/Manual_gretl.pdf [aktivní 3. 4. 2017].
- Bočková, L. et al. 2010. Závěrečná zpráva z výzkumu 50+ aktivně. Praha: Respekt institut, o.p.s.
- Buchtová, B. et al. 2002. Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- CEDEFOP 2014. Terminology of European education and training policy – A selection of 130 key terms. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-896-1165-7. www.cedefop.europa.eu/files/4117_en.pdf. [aktivní 20. 4. 2017].
- Cramer, D., Howitt, D. 2004. The Sage dictionary of statistics - a practical resource for students in the social sciences. New Delhi: Sage Publications Ltd. ISBN 0-7619-4137-1.
- Cross, K. P. 1992. Adults as learners: Increasing Participation and Facilitating Learning. San Francisco: Jossey-Bass. ISBN: 978-1-55542-445-9.
- ČSSZ 2016. Loni se každý třetí starobní důchodce rozhodl pro předčasný starobní důchod. Tisková zpráva. <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/2016-06-23-loni-se-kazdy-treti-starobni-duchodce-rozhodl-pro-predcasny-starobni-duchod.htm> [aktivní 7. 5. 2017]
- ČSÚ 2011. Metodika Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad. <https://www.czso.cz/csu/czso/metodika-sldb-2011> [aktivní 13. 5. 2017]
- ČSÚ 2015b. Statistická ročenka České republiky – 2015. Český statistický úřad. <https://www.czso.cz/csu/czso/10-trh-prace> [aktivní 13. 5. 2017]

- ČSÚ 2013. Vzdělávání dospělých v České republice: Výstupy z šetření Adult Education Survey. Praha: ČSÚ. ISBN 978-80-250-2354-9
https://www.czso.cz/csu/vykazy/setreni_o_vzdelavani_dospelych [aktivní 8. 5. 2017]
- Dodou, D., de Winter, J. C. F. 2014. Social desirability is the same in offline, online, and paper surveys: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior* 36: 487-495.
- Falasca, M. 2011. Barriers to adult learning: Bridging the gap. *Australian Journal of Adult Learning* 51 (3).
- FDV. 2015. Výstupní analytická zpráva o systému DPV v ČR. Fond dalšího vzdělávání.
<https://koopolis.cz/sekce/knihovna/457-vystupni-analyticka-zprava-o-systemu-dpv-v-cr> [aktivní 10. 5. 2017]
- Hebák, P., Hustopecský, J. a Malá, I. 2005. Vícerozměrné statistické metody 2. Informatorium. ISBN 978-80-7333-036-1
- Hendl, J. 2006. Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat. Praha: Portál. ISBN 80-7367-123-9.
- Hosmer, D. Lemeshow, S. 2000. Applied logistic regression. New York: Wiley. ISBN 0-471-35632-8.
- Kaminska, O., McCutcheon, A. L., Billiet, J. 2010. Satisfaction among reluctant respondents in a cross-national context. *Public Opinion Quarterly* 74 (5): 956–984.
- Kreidl, M. 2004. Metody měření reliability a validity. Socioweb.
<http://www.socioweb.cz/index.php@disp=teorie&shw=153&lst=106.html>
[aktivní 10. 10. 2016]
- Malhotra, N. K., Sizoo, S. L., and Chorvat, V. P. 1999. Barriers to adult participation in undergraduate education. New York: Skidmore.
- Mazák, J. 2015. Osoby ve věku 50–65 let a další profesní vzdělávání [online]. Fond dalšího vzdělávání. <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/441-osoby-ve-veku-50-65-let-a-dalsi-profesni-vzdelavani> [aktivní 1. 2. 2017]
- MŠMT. 2007. Strategie celoživotního učení ČR. Praha: MŠMT. ISBN 978-80-254-2218-2. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr> [aktivní 10. 5. 2017]

- MPSV. 2016. Statistická ročenka trhu práce v České republice 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. <http://www.mpsv.cz/cs/12864> [aktivní 8. 5. 2017]
- NCES. 1998. Adult education participation decisions and barriers: Review of conceptual Frameworks and empirical studies. Office of educational research and improvement. Working Paper 98 (10).
- Novotný, M. a kol. 2014. Age Management. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR. ISBN 978-80-904531-7-3.
- NRDC. 2010. Study on European terminology in adult education for a common understanding and monitoring of the sector. National Research and Development Centre for Adult Literacy and Numeracy. Final Report. http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-b/gdbk/10/adultreport_en.pdf [aktivní 10. 5. 2017]
- Potočková, K. 2015. Osoby do 25 let a další profesní vzdělávání [online]. Fond dalšího vzdělávání. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/448-vystup-projektu-kooperace-osoby-do-25-let-a-dalsi-profesni-vzdelavani> [aktivní 13. 5. 2017]
- Rabušicová, M., Rabušic, L. a Šed'ová, K. 2008. Motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých. In: Rabušicová, M., Rabušic, L. Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice. 2009. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4779-2.
- Řehák, J. 1998. Kvalita dat I. Klasický model měření reliability a jeho praktický aplikační význam. *Sociologický Časopis* 51 (60).
- Řeháková, B. 2002. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis* 36 (4): 475–492.
- Scanlan, C. 1986. Deterrents to Participation: An Adult Education Dilemma. Columbus: The Ohio State University, National Center for Research in Vocational Education.
- Soukup, P. 2010. Nesprávná užívání statistické významnosti a jejich možná řešení. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. *Data a výzkum – SDA* 4 (2), s. 77–104.
- Straková, J. et al. 2013. Hlavní zjištění z mezinárodního výzkumu vědomostí a dovedností dospělých PIAAC. Praha: Dům zahraniční spolupráce. http://www.piaac.cz/vystupy_vystupy [aktivní 20. 4. 2017]
- Šerák, M., Dvořáková, M. 2009. Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 978-80-213-2001-7.

- Šimek, M. Podpora zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin obyvatel v České republice. Brno: Sokrates. ISBN 978-80-86572-66-6.
- Xu, G. L. 2002. Barriers to Participation in Adult Education and Training: An Empirical Study towards a Better Understanding of Time Barrier. In: Mojab, S., McQueen, W. 2002. Adult Education and the Contested Terrain of Public Policy. Toronto: University of Toronto.
- Žáčková, H., 2009. Co brání dospělým v účasti na dalším vzdělávání? Praha: Národní vzdělávací fond, ProFuturo 1.

Webové stránky

- Vzdělávání nezaměstnaných. DV monitor: Jak si stojíme v oblasti dalšího vzdělávání? [online]. 2013 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <http://www.dvmonitor.cz/vzdelavani-nezamestnanych>
- Participation rate in education and training (last 4 weeks). Eurostat: - database [online]. c1995-2017 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Výdaje na státní politiku zaměstnanosti. Integrovaný portál MPSV [online]. 2017 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/vydaje>
- Glossary of statistical terms. OECD [online]. 2001 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2791>
- Independent t-test for two samples. Laerd statistics [online]. 2013 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <https://statistics.laerd.com/statistical-guides/independent-t-test-statistical-guide.php>

Seznam zkratek

- β – Beta koeficient
- AES – Adult education survey
- CAPI – Computer assisted personal interview
- CATI – Computer assisted telephone interview
- ČR – Česká republika
- ČSÚ – Český statistický úřad
- ESF – Evropské sociální fondy
- FDV – Fond dalšího vzdělávání
- MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- NSK – Národní soustava kvalifikací
- LFS – Labour force survey
- p – p-hodnota
- PIAAC – Programme for International Assessment of Adult Competencies
- SE – standardní chyba
- VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil

Seznam příloh

Příloha č. 1: Znění otázek (tabulka)

Příloha č. 2: Seznam původních proměnných (tabulka)

Příloha č. 3: Seznam upravených proměnných (tabulka)

Příloha č. 4: Bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných osob do 25 let (tabulka)

Příloha č. 5: Bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných osob nad 50 let (tabulka)

Příloha č. 1: Znění otázek (tabulka)

<i>Dimenze</i>	<i>Otázky</i>	<i>Možnosti/Škály</i>
Zkušenost s dalším vzděláváním	<p>Q20_1 - Jaké máte zkušenosti s následujícími způsoby dalšího vzdělávání? Vzdělávací kurzy, rekvalifikace, workshopy, semináře. Prosím, neberte vůbec v potaz školení k bezpečnosti práce a požární ochraně, kterým musí povinně ze zákona projít každý zaměstnanec</p> <p>Q20_2 - Jaké máte zkušenosti s následujícími způsoby dalšího vzdělávání? Stáž ve firmě = možnost bezplatně pracovat po nějakou dobu ve vybrané firmě, abyste se zaučil/a na nějakou práci a získal/a nové dovednosti.</p> <p>Q20_3 - Jaké máte zkušenosti s následujícími způsoby dalšího vzdělávání? Stáž v zahraničí = možnost bezplatně pracovat po nějakou dobu ve vybrané firmě v zahraničí, abyste přivykla práci v jiném prostředí a jiné kultuře.</p> <p>Q20_4 - Jaké máte zkušenosti s následujícími způsoby dalšího vzdělávání? Online kurzy = kurzy, které absolvujete na internetu)</p>	<p>Výběr jedné z možností</p> <p>1: Tento způsob znám a absolvoval/a jsem ho naposledy před více než 12 měsíci;</p> <p>2: Tento způsob znám a absolvoval/a jsem ho naposledy v průběhu posledních 12 měsíců;</p> <p>3: Tento způsob znám a zvažuji, že ho absolvuji;</p> <p>4: Tento způsob znám, ale neuvažuji o něm;</p> <p>5: Tento způsob vůbec neznám.</p>

Bariéry v dalším vzdělávání	Q26_8 - Pro uplatnění na trhu práce je praxe důležitější než vzdělání	Míra souhlasu s výroky na škále 1 (vůbec nesouhlasím) – 10
	Q26_9 - Nemám na vzdělávání peníze	(naprosto souhlasím)
	Q26_10 - Nemám na vzdělávání čas	
	Q26_11 - Musel/a bych za vzděláváním dojíždět, což je komplikované	
	Q26_12 - Chybí mi informace o možnostech vzdělávání v dospělosti	
	Q26_13 - Nepotřebuji se vzdělávat	
	Q26_14 - Další vzdělávání nepomáhá k získání práce	
	Q26_15 - Další vzdělávání není pro lidi mého věku	
	Q26_16 - Bojím se, že bych kurzy nezvládl/a	
	Q26_17 - Nemám chuť už se něco dalšího učit	
Q26_18 - V mém regionu se nenabízí kurzy toho, co by mě zajímalo		
Q26_19 - Necítím se dobře ve školním prostředí		

Příloha č. 2: Seznam původních proměnných

<i>Typ proměnné</i>	<i>Kategorie</i>	<i>Indikátor</i>	<i>Název</i>
Závislá proměnná	Účast na DV	Kurzy, rekvalifikace, workshopy a semináře	Q20_1
		Stáž ve firmě	Q20_2
		Stáž v zahraničí	Q20_3
		Online kurzy	Q20_4
Závislá proměnná / prediktor	Situační bariéry	Nedostatečné finance	Q26_9
		Nedostatek času	Q26_10
		Nutnost dojíždění	Q26_11

Prediktor	Institucionální bariéry	Nevhodnost kvůli věku	Q26_15	
		Nedostatečná nabídka v regionu	Q26_18	
		Nedostatek informací	Q26_12	
		Dispoziční bariéry	Preference praxe	Q26_8
			Není třeba se vzdělávat	Q26_13
			Vzdělávání nepomáhá k práci	Q26_14
			Obavy z neúspěchu	Q26_16
		Soc. dem. Ukazatele	Není chuť se učit	Q26_17
			Obavy ze školního prostředí	Q26_19
			Pohlaví	R1
	Věk		R2	
			Vzdělání	R4
			Příjem domácnosti	R12
			Délka nezaměstnanosti	Q1
		Velikost obce	ID2	

Příloha č. 3: Seznam upravených proměnných

<i>Typ proměnné</i>	<i>Kategorie</i>	<i>Indikátor</i>	<i>Název</i>
Závislá proměnná	Účast na DV	Účast na DV v posledních 12 měsících	DV
		Účast na DV kdykoliv v minulosti	DVb
Závislá proměnná / prediktor	Bariéry DV	Nedostatečné sebevědomí	B1
		Nedostatečná relevance nabídky DV	B2
		Časové možnosti	B3
		Nízká osobní priorita	B4
		Finanční důvody	B5
		Nedostatečná informovanost	B6
		Preference praxe	B7
Prediktor	Soc. dem. ukazatele	Pohlaví (dichotomická)	pohlavi
		Věk (kardinální)	vek
		Vzdělání (ordinální)	vzdel
		Vyučen/a (dummy)	vzdel_vyuc

	Středoškolské (dummy)	vzdel_SS
	Vysokoškolské (dummy)	vzdel_VS
	Příjem domácnosti (ordinální)	prijem
	15 001–20 000 Kč/měsíc (dummy)	prijem_od15
	20 000–25 001 Kč/měsíc (dummy)	prijem_20
	25 000 a více Kč/měsíc (dummy)	prijem_25
	Délka nezaměstnanosti (ordinální)	nezam
	6 až 12 měsíců (dummy)	nezam_od6
	1 až 2 roky (dummy)	nezam_12
	Více než 2 roky (dummy)	nezam_24
	Velikost obce (ordinální)	obec
	5 000–19 999 obyvatel (dummy)	obec_od5
	20 000–99 999 obyvatel (dummy)	obec_20
	100 000 a více obyvatel (dummy)	obec_100

Příloha č. 4: Bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných osob do 25 let (tabulka)

	<i>Průměr</i>	<i>minimum</i>	<i>maximum</i>	<i>Standardní odchylka</i>	<i>N</i>
Nedostatečné sebevědomí	13,17	3	30	6,73	392
Nedostatečná relevance nabídky	11,26	2	20	4,56	331
Časové možnosti	4,28	1	10	2,80	409
Nízká priorita	8,74	2	20	5,38	401
Finanční důvody	7,01	1	10	2,73	411
Nízká informovanost	5,93	1	10	2,69	404
Př preference praxe	7,85	1	10	2,17	409

Zdroj: Výzkum Kooperace 2015, vlastní zpracování

Příloha č. 5: Bariéry ve vzdělávání nezaměstnaných osob nad 50 let (tabulka)

	<i>Průměr</i>	<i>minimum</i>	<i>maximum</i>	<i>Standardní odchylka</i>	<i>N</i>
Nedostatečné sebevědomí	18,87	3	30	7,75	378
Nedostatečná relevance nabídky	11,82	2	20	4,68	316
Časové možnosti	4,32	1	10	2,87	392
Nízká priorita	10,86	2	20	5,38	385
Finanční důvody	7,35	1	10	2,65	396
Nízká informovanost	6,44	1	10	2,60	394
Preference praxe	7,30	1	10	2,32	393

Zdroj: Výzkum Kooperace 2015, vlastní zpracování